

Barnen och det goda boendet

En studie om barn, barnfamiljer och boende i
hyreslägenheter

Av: Kristina Gustafsson
Sektionen för humaniora
Högskolan i Halmstad
Box 823
301 18 Halmstad

Innehållsförteckning

Barnen och det goda boendet

En studie om barn, barnfamiljer och boende i hyreslägenheter

Inledning	3
Del 1	
Presentation av projektet	7
Projektet, urval och tillvägagångssätt	7
Etiska överväganden	8
Forskningsläget	9
Vetenskaplig ordning och en kaotisk verklighet	12
Kvalitativ metod - vad får man för svar?	14
Tre (o)lika områden och tolv (o)lika familjer	16
Del 2	
Föräldrarna	19
Trygghet	19
Trångboddhet	22
Eget boende?	25
Diskussion: Boendeparadoxen	27
Gemenskap	30
Ensamhet	33
Aspekter av status och mångfald i bostadsområdet	34
Andras barn	37
Diskussion: Socialt hållbar utveckling – social kohesion	40
Del 3	
Barnen	47
Kompisar	47
Huset, området och grannarna	51
Plats för lek	55
Skillnader	59
Annat boende?	60
Diskussion: Socialt hållbar utveckling och betydelsen av rummet	62
Del 4	
Sammanfattning	65
Ett gott boende?	65
Åtgärder	69
Utmaningar och vidare forskningsfrågor	70
Källor och litteratur	73

Inledning

...jag tycker att det är helt normalt att bo här. Man måste ha någonstans att bo, svarar Benjamin. Benjamin är 13 år och har bott i Bäckagård i samma lägenhet i hela sitt liv. Detsamma gäller för Bosse 14, Bella 12 och Benny 12. De har en liknande hållning till sitt boende och vad som är ett bra boende: Som detta, svarar Bosse. Hans lillasyster har en invändning, att de tre syskonen delar på ett för litet rum. Bosse argumenterar med en storebrors kärvhet: Jo, men det är bättre att ha någonstans att bo än att bo ute eller hur?

Inom ramen för svensk bostadspolitik formulerades 2005 följande mål:

Målet för bostadspolitiken är att alla ska ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader i en stimulerande och trygg miljö inom långsiktigt hållbara ramar. Boende och bebyggelsemiljön ska bidra till jämlika och värdiga levnadsförhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar. Vid planering, byggande och förvaltning ska en ekologiskt och socialt hållbar utveckling vara grund för verksamheten (regeringen 2005).

Formulerat finns alltså en vision om att genom bostadspolitik främja en god uppväxt för barn och unga. Som framgår omfattar bostadspolitik en rad olika områden med allt från bostäder, bostadsområden, arkitektur, miljö till sociala relationer. I denna studie har flera av dessa dimensioner ringats in, men i centrum står boende i hyreslägenhet, ett så kallat allmännyttigt boende. En central fråga är därför hur ett gott boende gestaltar sig för barn i hyreslägenheten och att med det som utgångspunkt försöka förstå hur ett gott boende och därmed kanske också en god uppväxt kan främjas. För att fullt ut förstå frågeställningen och dess fokus på boende i hyreslägenheter måste först en tillbakablick göras.

Redan på 1930-talet fanns det en idé om att allmännyttiga bostadsföretag särskilt skulle byggas för pensionärer och barnrika familjer som inte kunde göra sig gällande på bostadsmarknaden (<http://www.sabo.se/1678.edx>). År 1946 beslutade riksdagen om en bostadspolitik som har kommit att vara fram till 2000-talet. Målen var då att avvärja en akut bostadsbrist, höja bostadsstandarden runt om i landets kommuner samt göra det till skäligena kostnader för att minska segregationen mellan olika områden. Flera forskare, bland annat etnologen Per Markku Ristilammi har beskrivit dessa idéer, det byggande som satte igång från 1950-talet och framåt och människors flytt från slum och misär till toppmoderna lägenheter i storstädernas utkanter. Ristilammi beskriver detta som en geografisk flytt över korta avstånd

samtidigt som det innebar en social förflyttning mot bättre levnadsförhållanden (Ristilammi 1994).

Ökat bostadsbyggande skulle delvis ske genom statlig finansiering och kommunägda bolag skulle ta på sig ansvaret för utförandet. Mycket har hänt sedan dess och idag finns över 300 kommunägda bostadsföretag som på olika sätt och i olika utsträckning för uppgiften om ett gott boende ”för alla” vidare. Halmstads Fastighets AB (HFAB) är ett av dem. HFAB har funnits sedan 1942 och även där fanns från början en uttalat social ambition och uppdrag att erbjuda barnrika familjer bostäder (Appelqvist m fl 2004). Idag är denna ambition mer tveksam eftersom majoriteten av hyresgäster är ensamstående äldre eller unga studenter. Barnfamiljer utgör idag en smal och inte särskilt omfattande kundkrets.

I föreliggande projekt som går under arbetsnamnet *Barnen och det goda boendet* har emellertid ”Barnfamiljer” satts i fokus. Syftet med projektet har varit att genom intervjuer med barn och föräldrar som bor i HFAB-lägenheter i tre utvalda områden undersöka: *Varför bor familjerna där de bor? Hur upplever de sitt boende? Vad är ett gott boende för barn och när man lever med barn?* Syftet är tudelat, det handlar å ena sidan om vad barn tycker och om vad föräldrar tycker å den andra. Projektet har genomförts för HFAB:s räkning under våren 2007 av Kristina Gustafsson, doktor i etnologi, och verksam vid högskolan i Halmstad.

Projektets mål, att uppmärksamma ”barnfamiljen” ligger i linje med en lång tradition inom allmännyttigt boende. Mycket har naturligtvis förändrats under de 60 år som gått sedan 1946 års riksdagsbeslut om regler för allmännyttan. Sverige har hunnit genomgå en revolutionerande industrialisering och modernisering där välfärd varit ledord. Idag är Sverige kanske snarare ett kunskaps- än ett industrisamhälle och som en konsekvens av globalisering har befolkningen blivit allt mer heterogen genom inflyttning från andra länder och kontinenter. Denna utveckling kanske avspeglas tydligare i allmännyttans bostäder än i andra former av boende. En anledning till det är att för majoriteten flyktingar och immigranter blir en hyreslägenhet inkörsporten till ett liv som boende i Sverige.

Denna utveckling eller dessa förändringar beroende på hur man vill beskriva det återspeglas också bland HFAB:s bostadsgäster. Tonen i hur HFAB marknadsför sig idag skiljer sig också från tankarna som dominerade i bostadspolitiken för sextio år sedan. Ingenting i marknadsföringen idag pekar på att bostadsföretaget skulle vända sig till det som på trettioalet betecknades som ”de som annars inte skulle kunna göra sig gällande på bostadsmarkanden”. I marknadsföringen framställs valet av hyreslägenhet och valet av plats eller område som ett fritt val gjort i enlighet med vad som passar den enskilde personen eller barnfamiljen bäst. Vill man ha nära till havet, som i Bäckagård? Leva med i internationell

miljö och gemenskap som på Andersberg? Eller på landet som i Oskarström? Samtidigt betonas dock att HFAB kan erbjuda ett gott boende för *alla* genom sitt stora urval och sina möjligheter att också erbjuda låga bostadshyror.

Trots att barnfamiljer i praktiken utgör en ganska smal kundkategori vänder sig HFAB på många sätt till barnfamiljer. Överallt i det material som finns att tillgå från HFAB, på hemsida och i tryckta foldrar eller broschyrer finns bilder på barn. I företagets meddelande till de boende, skriften ”Mer än ett Bra Boende” (2006) handlar ett helt nummer om en persons boendekarriär som löper parallellt med att han gör yrkeskarriär och samtidigt skaffar familj.

HFAB:s marknadsföring speglar ett utbrett synsätt och en medial trend som handlar om att det är viktigt att göra ett aktivt val beträffande sitt boende och att boendet är en viktig del av hur du förverkligar dig själv.¹ I företagets egen regi har ett antal enkätundersökningar genomförts och även om de varit svårtolkade syns en tydlig tendens mot individualisering av boendet med bland annat ökad efterfrågan på personligt utformade lägenheter (Appelqvist med fl 2004).

Vid sidan av dylik, positivt framåtblickande marknadsföring med den fria individens val i centrum finns en annan verklighet och om den vittnar statistik och utredningar (www.halmstad.se/kommunen/statistik, Salonen 2002; 2005). Halmstad är en stad med många rika, men liksom i andra städer finns där också fattiga.² I staden finns en uppdelning som flera av dem jag har intervjuat har försökt att förklara. Nissan går som en gräns genom staden och skiljer de äldre stadsdelarna från de nyare, väst från öst och fattiga från rika..³

Kanske är det detta glapp mellan marknadsföring med den fria individens valmöjlighet i fokus och den sociala verklighet som många befinner sig i som en intervjuad förälder tänker

¹ Det finns naturligtvis massor av exempel på hur en sådan etisk övertygelse om att vara och en bör förverkliga sig själv har kommit att bli dominerande i vår tid. Moralfilosofen Charles Taylor beskriver det exempelvis i sin studie av det han kallar för genuinitetens etik och som bygger på en hyllning av det genuina och autentiska. Taylor beskriver hur västvärldens människor blir allt mer upptagna med att utveckla det sanna jaget och hur individen alltmer blir centrum i sin egen värld. ”Det ger ny vikt åt detta att vara sann mot mig själv. Är jag inte det, så går poängen med mitt liv förlorad, jag går miste om vad detta med att vara människa innebär just för *mig*” (Taylor 1997).

² Det är svårt att hitta det rätta ordvalet för att beskriva ekonomiska skillnader. Ibland brukas begreppen hög- respektive låginkomsttagare. Jag har dock valt att skriva rik och fattig vilket naturligtvis är relativa begrepp, men som också är dem som till exempel Tapio Salonen använder i sina studier av barns situation i Sverige idag. Att vara rik eller fattig har en konnotation som också anspelar på den uppdelning mellan den rika världen och den fattiga och hur denna fördelning där en tredjedel är rik och två tredjedelar fattiga som en konsekvens av globalisering kommer att skära genom varje samhälle. Slutligen tycker jag att begreppen passar utifrån ett barnperspektiv. Barn är inte inkomsttagare utan lever under av andra givna ekonomiska förhållanden.

³ Under mitt avhandlingsarbete i Jönköpings kommun fick jag ofta höra att stadens utformning, smalt utsträckt från öst till väst utmed Vättern gjorde att uppdelningen mellan olika områden och deras status och ekonomiska nivå blev extra tydlig. Samma beskrivning finns av t ex Helsingborg och uppenbart också av Halmstad där ett vatten skiljer delarna åt på ett mycket fysiskt och tydligt sätt som omgärdas av många föreställningar om skillnader mellan stadsdelarna. Den unga och den gamla staden, den rika och den fattiga och så vidare.

på när han menar att HFAB har blivit så ”grisiga”. Han säger att företaget har vuxit och allt ska vara så fint, men det sker på bekostnad av honom själv och andra hyresgäster. Hans barn och familj har det bra men de har ingen valmöjlighet. Deras tonåringar delar på ett rum i deras nedslitna lägenhet. Samtidigt satsar bostadsbolaget på sina boende. I Andersberg har Medborgarservice byggts upp och i Bäckagård ska HFAB vara med och ordna en mopedverkstad och i framtiden också ett internetcafé.

Allmännyttans bostadsföretag, varav HFAB är ett, står därmed idag med benen i två traditioner som både sammanfaller och går isär. Den ena är ansvaret och nyttan för de sämst bemedlade i synnerhet barnfamiljer och det andra är dagens syn på frihet, valfrihet och individualism som i detta fall handlar om att kunna välja var det är bäst att bo med barn. Jag skrev ovan att en central fråga i denna studie är: hur ett gott boende gestaltar sig för barn och föräldrar i hyreslägenheter? Den frågan kan förhoppningsvis ge svar på en annan fråga som är intressant just med tanke på den tudelning mellan ansvar och nytta respektive valfrihet och individualism som HFAB kan beskrivas stå inför. Hur tar ett bostadsbolag i dagens samhälle på sig ansvaret att erbjuda barn och barnfamiljer ett gott boende? Svaret borde finnas i kunskapen om olika personers individuella val, perspektiv och önskemål beträffande ett gott boende och de barn och vuxna som jag har intervjuat har en hel del svar på det.

Det är viktigt att här poängtera att jag däremot inte kommer att gå in på frågan om allmännyttans ansvar eller ej eller de argument som ryms inom politisk filosofi för eller emot det egna ägandet. Den bostadspolitik som råder idag 2007 under en borgerlig regering präglas av strävan efter avreglering och strävan mot privat ägande av bostäder. Jag avstår från att sätta in denna studie i ett sådant sammanhang eftersom det är frågor som kräver ytterligare efterforskning och studier av aktuell bostadspolitik. En annan fråga som hamnar lite vid sidan av i denna studie är frågan om bostadsbolaget som aktör i stadsutveckling. Det utvecklas kort i avsnittet om annan forskning.

Rapporten är upplagd enligt följande. Efter denna inledning följer fyra delar. I del ett presenteras projektet och dess genomförande. I del två görs en tematiserad genomgång och analys av intervjuerna med barnen. I del tre görs en tematiserad genomgång och analys av intervjuerna med föräldrarna. I del fyra sammanfattas ett antal utmaningar samt förslag på åtgärder och vidare forskning.

Del 1

Presentation av projektet

Projektet, urval och tillvägagångssätt

På uppmaning från HFAB och sektionen för humaniora, Högskolan i Halmstad lämnade jag in ett projektförslag med namnet *Barnen och det goda boendet* till HFAB hösten 2006.

Förslaget gick ut på att en intervjuundersökning skulle genomföras bland femton barnfamiljer i tre olika områden i Halmstad för att få kunskap om deras erfarenheter av att leva med barn och som barn i HFAB:s hyreslägenheter. Tanken var att det skulle vara områden med olika karaktär och inte minst statistiskt belagda socio-ekonomiska skillnader.

HFAB svarade positivt och i januari 2007 valdes således tre områden ut i samråd mellan Jonas Hansson (vd HFAB), Oskar Swärd (Sektionen för Hälsa och samhälle, Högskolan i Halmstad) och mig. Urvalet gjordes med Swärds rapport och magisteruppsats som underlag där han studerat inkomst och utbildningsmässiga skillnader i olika bostadsområden i Halmstad. Med detta som utgångspunkt samt kommunens statistik och våra egna erfarenheter valdes Andersberg i öster, Bäckagård i på väster samt Oskarström som ligger utanför stadskärnan. Vi kom fram till att det var tre områden med olika karaktär i termer av bebyggelse, invånarnas sammansättning men kanske framför allt olika rykte eller föreställningar.

Andersberg beskrivs återkommande som ett exempel på ”invandrartätt” miljonprogramsområde som sedan det byggdes har dragits med negativa berättelser. Till skillnad från de andra två områdena passar Andersberg också in på det som ofta beskrivs som ett segregerat område. Boendesegregation kan definieras som en geografisk åtskillnad mellan två eller fler olika grupper som inbördes delar vissa egenskaper men där det råder egenskapsskillnader mellan dessa skilda grupper (van der Burgt 2006:16). Kulturgeografen Roger Andersson vid Uppsala universitet som sedan länge forskat om bostadsområden, samhällsplanering och segregation i s k svensklesna områden skriver i en intressant artikel i tidsskriften *Invandrare & Minoriteter*: ”Forskning har påvisat att segregationsindex i Stockholm, Göteborg och Malmö är högre för höginkomsttagare än för låginkomsttagare. Uttryckt på ett annat sätt är de rika betydligt mer segregerade än de fattiga (Andersson 2007:6).” Andersson konstaterar vidare att de med goda inkomster kan i högre utsträckning välja bostad och område och de lever således i en självsegregation. Trots det uppmärksammas sällan de rikas segregation utan enbart de som lever i de så kallade utsatta områdena.

Bäckagård ligger i Söndrum vilket betecknas som ett välbeställt område. Utifrån teorin om bostadssegregation kan kanske Söndrum i sig betecknas som ett självsegregerat område, medan Bäckagård i form av allmännyttigt boende på samma sätt som på Andersberg utgör ett möjligt boende även för dem som inte är resursstarka. Oskarström har kanske inte någon direkt stämpel annat än att det är ”på landet”.

Vid mötet i januari 2007 beslöts att HFAB genom sina förvaltare skulle tillfråga familjer bland sina boende. Detta tillvägagångssätt hade både för- och nackdelar. Innan projektet satte igång såg jag det som en klar fördel att HFAB stod för urvalet och den första kontakten med familjerna. Fördelarna var att förvaltarna hade kännedom om de boende i sina områden, de visste i vilka åldrar barnen var och det var därmed effektivt.

I efterhand har det fungerat mindre bra genom att rekryteringen av familjer har gått långsamt och projektet har försenats. Samtidigt har det blivit en tidsmässig spridning på intervjuerna som kanske framför allt har gynnat utvecklingen av frågor och problemområden. Jag har hunnit med att skriva ut alla intervjuerna som gjorts med barnen och flertalet med de vuxna parallellt med genomförandet av intervjuerna och har kunnat identifiera luckor och nya perspektiv.

Resultatet blev att jag fick namn och telefonnummer till fyra familjer på Andersberg och fyra i Bäckagård som hade givit sitt medgivande till HFAB. Beträffande Oskarström fick jag i ett sent skede namn på fyra familjer och jag tog själv kontakt med dem utan att HFAB tillfrågat dem i förväg. Alla var positiva till att ställa upp.

Det har vidare blivit färre intervjuer än jag tänkt dels för att HFAB har tillfrågat något färre antal familjer och dels för att många av dem jag har intervjuat lever ensamma med sina barn. Sammanfattningsvis har urvalet gjorts på basis av följande. Tre områden med statistiskt olika förutsättningar ekonomiskt, utbildningsmässigt och åldersmässigt har valts. HFAB har stått för rekrytering av familjer i dessa områden och det enda kriteriet har varit att det i familjen finns barn i åldern 6 – 12 år. Vi har alltså inte aktivt valt familjer med en särskild utländsk bakgrund eller yrke eller ens haft som krav att det ska finnas två föräldrar.

Etiska överväganden

Det är en etisk fråga, att HFAB inte lämnar ut telefonnummer till sina boende utan att ha fått samtycke från dessa. Utifrån ett vetenskapligt perspektiv är samtyckeskravet grundläggande (www.vr.se). Beträffande minderåriga krävs dessutom samtycke från behörig målsman.

Samtyckeskravet föregicks därmed av informationskravet, som innebär att de som fick förfrågan om att medverka i intervjuerna fick en kort beskrivning av projektet. Denna

utvecklades sedan av mig när jag efter samtycke ringde upp, samt vid intervjutillfället genom att de berörda fick ett brev där projektet kort beskrevs samt innehöll mina telefonnummer. Vidare informerades de intervjuade om i vilken utsträckning det insamlade materialet kunde anonymiseras. Den fjärde av de forskningsetiska principerna handlar om nyttjandekravet, det vill säga vem som får tillgång till materialet och kan använda det.

Detta diskuterades vid det inledande mötet med Swärd och Hansson och vi kom fram till följande. Det som skrivs i denna rapport ska vara anonymt och offentligt och tillhör HFAB. Därmed är resultaten möjliga att använda även för andra än HFAB. Intervjuerna som sådana däremot tillhör mig och högskolan och jag har vid intervjutillfället talat om att det ska leda till en rapport för HFAB:s räkning, men att jag också kommer att skriva en vetenskaplig artikel utifrån det insamlade materialet. Temat för artikeln kommer att vara detsamma som i rapporten, men inte så brett och omfattande.

Anonymiseringen av materialet har blivit en kuggfråga eftersom HFAB stått för det aktiva urvalet och den initiala kontakten med dem som har blivit intervjuade. Det innebär att några personer inom HFAB vet vilka som deltagit och därmed sjunker anonymiseringsmöjligheterna. Detta har jag diskuterat med de intervjuade och det har inte setts som något problem. I rapporten används uteslutande fingerade namn och specifika markörer som nationalitet och yrke har i viss utsträckning uteslutits eller förändrats.

Forskningsläget

Projektets mål, att uppmärksamma "barnfamiljen" ligger som tidigare nämnt i linje med en lång tradition inom det allmännyttiga boendet. Trots det finns det relativt lite forskning om barns boendesituation i dagens Sverige och framför allt forskning som utgår från ett barnperspektiv. Det är egentligen två för mig nya forskningsfält som möts i denna studie. Med en bakgrund som forskare inom fälten för internationell migration och etniska relationer samt utbildning har jag därför ganska lite med mig i bagaget vad gäller specifikt kunskap om boende, bostadsområden och om barn och barndomsforskning. Några viktiga och för denna studie intressanta vetenskapliga verk är Roger Anderssons redan omnämnda studier av den delade staden och så kallat svensk-glesa områden. I ett ej avslutat projekt undersöker han och flera medarbetare vid kulturgeografiska institutionen i Uppsala grannskapseffekter. "En grannskapseffekt är när man ser att individers utveckling och sociala positioner har samband med befolkningsammansättningen i den nära omgivningen eller kort sagt, samband med i vilket bostadsområde man växer upp i eller bor i som vuxen" (Andersson 2007:5). Inom ramen för ett sådant projekt ställs en rad rättframma men metodologiskt svårbesvarade frågor

som: Blir man fattigare av att bo i ett område med många fattiga grannar? Är risken att bli arbetslös större om man bor bland många arbetslösa? Vad betyder i så fall boendetiden? Går det sämre för en elev än det annars skulle göra om kamraterna i grannskapet eller i klassen uppvisar svaga skolprestationer? Är kontaktnät över huvudtaget viktiga för boendet i det moderna samhället?

Det är som sagt svåra frågor att undersöka men det finns forskning som visar att var du bor och bland vilka har betydelse för den sociala och ekonomiska situationen.

Kulturgeografen van der Burgt utgår i sin studie av barn i en segregerad stadsmiljö från frågor om grannskapseffekter. När hon skriver segregerad stadsmiljö avser hon inte enbart så kallade utsatta områden utan det är hela staden som är segregerad inte de enskilda förorter eller bostadsområden som hon valt ut. Det innebär en viktig perspektivförskjutning i samma riktning som den som diskuterades ovan om att rika områden sällan beskrivs som segregerade.

I centrum för van der Burgts studie står alltså barns upplevelser och erfarenheter. Därmed placerar hon in sig inom det snabbt växande fältet för barn och barndomsforskning som till skillnad från ett mer traditionellt utvecklingspsykologiskt perspektiv ser barnet som en egen aktiv aktör (van der Burgt 2007:23ff) Internationellt är det framför allt sociologen William Corsaro har givit det aktiva barnet och dess kamratrelationer en central och mer betydelsefull roll än tidigare. Corsaros huvudtes handlar om att barns socialisation sker mellan barn och syskon i långt högre grad än mellan barn och vuxna. Det innebär att vuxnas påverkan på barnet som föräldrar eller som lärare eller annat har betydelse, men den är underordnad kamratkretsens betydelse. Inom kamratkretsen bearbetar barnen gemensamt vuxenvärlden påbud och handlingar och utvecklar unika förmågor och föreställningar om hur livet ska levas. Barnen är därmed en viktig byggsten i samhället som inte ska glömmas bort. Corsaros bok *The Sociology of Childhood* (1997) kan ses som en milsten inom barndomsforskningen. En milsten som vilar på arvet efter Jean Piaget och Lev Vygotskij, men som öppnar upp för nya utmaningar kring barn och barns utveckling genom att sätta barnet i centrum, inte som studieobjekt, utan som ett talande aktivt och reflekterande subjekt.

Barndomsforskning inspirerad av denna barndomssociologi har på flera avgörande sätt berikat kunskapen om barn genom att den lägger stor vikt vid att förstå barn som samhällsfenomen, att se barn som samhällsmedborgare som bidrar till samhällets funktion och utveckling samt att anlägga ett barnperspektiv på empiri och analys (det finns en ansenlig mängd texter med begynnelse i Qvortrup et al 1994 eller Prout 2005 som ger en internationell överblick och Brembeck et. al. 2004 ett nordiskt perspektiv). En sådan utgångspunkt och syn

på barnet vittnar om att viktig kunskap om boende, god uppväxtmiljö och allt det andra som beskrivs i bostadspolitiken också bör utgå från barn och unga själva för att inte viktiga dimensioner ska gå förlorade.

Ett par andra för mig närliggande och intressanta studier återfinns i ytterligare ett pågående forskningsprojekt. Det är forskare vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka som i samarbete med Nordiska Museet och Samdok har genomfört en omfattande intervjustudie blän barn i fyra olika stockholmsområden. Bakgrunden till denna studie är att man vill följa upp en undersökning som etnologen Eva-Lis Bjurman genomförde på 1970-talet. Då jämförde hon barns liv och vardag i de norra välbeställda stadsdelarna och i de södra fattigare. Hon fann då att barnens vardag i de norra delarna var mycket mer inrutad och att de hade lite tid utanför skola och fritidsaktiviteter för att leka med kompisar. I de södra delarna lekte barnen mer fritt och i större grupper och oftare utomhus (Bjurman 1981).

I den nu pågående studien görs åter intervjuer med barn i samma förorter. En ny dimension är att många fler barn har migrationserfarenhet vilket gör att de refererar till och har upplevt ett flertal andra platser och städer i andra länder. I intervjuerna med barn undersöks särskilt barnens möjligheter att leka fritt och deras tillgång till den omgivande miljön. Några viktiga skillnader är att de välbeställda barnen fortfarande tycks ha en mer inrutad och begränsad kamratkrets än barnen i de fattigare områdena. Lite tillspetsat skulle man kunna säga att den ”sörgårdsidyll” som av tradition utgör ideal för många svenskar och som också utgör stommen i exempelvis Astrid Lindgrens författarskap där barn leker hela dagarna utanför hemmet och bortom de vuxnas insyn återfinns i de miljonprogramsmiljöer som barnen i undersökningen bor i. Barnen i de välbeställda bostadsområdena konstaterar att de är nöjda med sina hus men de hade hellre bott i lägenheter och haft närmare till sina kamrater. I föreliggande studie återfinns bland barnen denna glädje över att ha bästa kamraten i samma hus men på en annan våning (Günter/Johansson 2006/2007).⁴

Ett annat forskningsområde som är viktigt att ta upp är det som omfattar frågan om det goda boendet och föreställningar och visioner om socialt hållbar utveckling. I ett intressant temanummer av tidsskriften *Invandrare & Minoriteter* återfinns en rad olika svenska forskares infallsvinklar på just detta. En dominerande tanke är att det finns idag för lite kunskap om vad staden och bostadsområdets olika dimensioner betyder för människor och deras

⁴ Projektet Barn tar plats i samarbete med Mångkulturellt centrum och Nordiska museet har jag tagit del av vid två konferensworkshops. Det ena papperet ”Report on a project studying children’s play and everydaylife” presenterade etnologen Ella Johansson vid 14:th nordic migration, researchers conference i bergen 2006 i en workshop om Ethnicity, Family and Children som jag arrangerade ihop med Maren Bak och Kerstin von Brömssen Göteborgs universitet. Det andra papperet ”Barn tar plats” presenterades av Karin Günter vid IMER-förbundets forskarskola i Stockholm 2008.

levnadssituation. Inom ramen för urbana studier intresserar man sig därför för att undersöka förändringar, nya boendeformer och hur man kan rucka på väl förankrade såväl fysiskt som mentalt föreställningar om hur allt från en trerum och köks lägenhet ska utnyttjas till man ska främja social gemenskap.

Det är dags att frånga den idealiserade 1800-tals idealismen och föreställningen om kvarterstaden skriver Bosse Bergman, forskare och stadshistoriker vid institutionen för samhällsplanering och miljö KTH (Bergman 2007:21). Hans kollegor Johan Carlgren och Erik Stenberg gör en spännande djupdykning in i folkhemmets lägenheter som formades efter den tidens mått, den unga standardiserade kärnfamiljen. Djupdykningen går ända in i garderobens utrymmen där måttet på tolv skjortor och höjden på en ”normal” damsko har varit vägledande. Hur lyckas dagens boende, kanske en kurdisk niohövdad familj att manövrera i dessa utrymmen? Detta är frågor som också kommer att beröras i föreliggande studie.

Slutligen, inom det forskningsfält som jag har mest erfarenhet av nämligen internationell migration och etniska relationer och mångfald och integration/diskriminering i samhället finns ett begrepp för social gemenskap som vuxit sig allt starkare främst i brittiska studier men även i Norden och det är betydelsen av social kohesion. Begreppet står för processer där grupper med olika etnisk eller religiös bakgrund genom närhet till varandra ökar sina kontakter med varandra och därigenom minskar fördomar och missförstånd om varandra (van der Burgt 2007:20)

Denna studie ska ur forskningshänseende ses som en pilotstudie och därmed utgångspunkt för vidare forskning om barns boende och uppväxtmiljö. För HFAB:s del genererar studien en del resultat som kan få praktiska konsekvenser och som kan ge idéer om hur företaget kan erbjuda barnfamiljer ett gott boende. I slutdiskussionen presenteras reflektioner kring resultat såväl som vidare forskning.

Vetenskaplig ordning och en kaotisk verklighet

I projektbeskrivningen hade jag angivit att jag ville träffa femton familjer och intervju högst tre i varje, då med siktet inställt på ett barn och max två målsmän. I teorin är det önskvärt och kanske det ultimata att kunna sitta enskilt med den person som ska intervjuas. Då kan frågor och svar bilda ett oavbrutet samtal där inget i omgivningen stjälar uppmärksamhet. Vidare innebär det enskilda samtalet ofta bättre ljudkvalité på inspelningen. Jag har dock gjort intervjuer i barnfamiljer tidigare, bland annat i ett projekt i Landskrona 1994/95 och där var det ytterst sällan jag hade möjlighet att träffa en familjemedlem enskilt. Liksom då handlade

projektet om hur man lever och därför var det en poäng med att träffas och genomföra intervjuerna i de intervjuades hem. Det innebar då liksom nu att de som skulle intervjuas inte var ensamma, utan att barnen, hunden, katten, mannen, hustrun, kompisarna också var där. TV:n var på, musik spelades och telefonerna ringde.

De 25 intervjuer med 36 personer som gjorts inom ramen för detta projekt har skett vid olika tidpunkter och under olika omständigheter. Den första familjen höll på att tapetsera om när jag skulle träffa dem. Intervjun genomfördes därför istället på Andersbergs Bibliotek och Medborgarservice. Mamman och jag satt i caféet under en timme och hennes båda flickor väntade under tiden inne på biblioteket. Där hade jag gett dem i uppgift att rita sitt drömhus eller drömrum på papper och med pennor som jag tagit med. Efter en timme skiftade vi och jag intervjuade flickorna gemensamt inne på biblioteket.

En annan familj var nästan omöjlig att få tag på då båda föräldrarna arbetade heltid och sällan var hemma. Mamman i familjen och jag hade en lång diskussion om hur och var det var lämpligt att intervju hennes barn. Hon menade att de skulle aldrig ta intervjun på allvar om den genomfördes hemma hos dem i deras eget rum. Eftersom jag precis gjort en sådan intervju med ett syskonpar på Andersberg kunde jag medge att det blev ganska "hoppigt" och utdraget eftersom barnen hela tiden ville visa mig olika saker. Till sist träffades vi en söndagseftermiddag på mitt kontor på Högskolan. Liksom vid intervjuerna på Medborgarservice på Andersberg, var därmed inramningen tyst och lugn.

Tio av tolv familjer träffade jag i deras hem. Jag har kommit hem till respektive familj, oftast efter skol-och arbetsdagens slut. Vid ett tillfälle hade jag inte uppfattat att den pappa jag skulle intervju hade meddelat att han skulle bli tvungen att utebli. I det fallet har jag endast talat med sonen i familjen. I en annan familj hade mamman sagt ja, men sedan visade det sig att barnen inte ville bli intervjuade. I det fallet har jag endast intervjuat mamman.

I samtliga övriga familjer har jag intervjuat minst ett barn, i de flesta fallen två och vid ett tillfälle tre. Jag har också intervjuat föräldrarna, båda i de fall där det har funnits två. Intervjuerna som har spelats in är mellan 20 minuter och en timme långa. Varje hembesök och intervjutillfälle har tagit minst två timmar och har dokumenterats i form av observationsanteckningar. Dessa beskriver hur intervjun gick till, var den ägde rum och vilka som var närvarande. Ibland förekommer tillägg till intervjun som den intervjuade kommit på efter det att intervjun avslutats.

I intervjuerna har jag utgått från fem frågor som har handlat om vad som är ett gott boende med/för barn. Varför bor man som man gör? Hur har man bott tidigare och hur skulle man vilja bo i framtiden? Vad är det som är bra med hyreshus och de områden de intervjuade

bor i och vad är inte bra? Frågorna har ställts mer preciserat till barnen, medan föräldrarna ganska självständigt har uppmanats att berätta om hur de bor och varför och om området, människorna, om val och drömmar. Barnen har till skillnad från de vuxna fått göra en kommentar till intervjun genom att rita sitt drömhus eller drömrum. Teckningarna utgör ett intressant material som vid sidan av intervjuerna och observationsanteckningarna kommer att utgöra underlag för analysen.

Kvalitativ metod - vad får man för svar?

Genom kvalitativa metoder, i detta fall intervjuer, får man fram kunskap som skiljer sig från kvantitativa exempelvis statistiska data och den kunskap det genererar. Om statistik har varit en viktig utgångspunkt i urvalsprocessen därför att den ger en överblick över stora sammanhang ger det kvalitativa materialet inblick och mycket information om små sammanhang. Tittar man t ex på den statistik över de tre valda områdena Andersberg, Bäckagård och Oskarström öst och väst som återfinns på kommunens hemsida så kan man se att där bor mellan 3500 och 4000 personer i alla tre områden⁵. Medelåldern för Andersberg är 33,8 år, Oskarström 39 år och Bäckagård 42,8. I Bäckagård bor 459 barn i åldern 6-15 år, på Andersberg 584 och i Oskarström 581. I Andersberg bor 2085 utrikesfödda, i Bäckagård 277 och i Oskarström 533. Självförsörjningsgraden är rätt likartad medan utbildningsnivån i Bäckagård är betydligt högre än i de andra områdena. Arbetsinkomsterna i de västra delarna är nästan dubbelt så höga som i öst.⁶

Enligt statistik kan man tolka Andersberg som ett ungt, barnrikt område, med relativt lågavlönade invånare med låg utbildning. Till det kommer det stora antalet invånare med utländsk bakgrund. Andersberg är ett inflyttningsområde och även utflytt, en start i boendekarriären.⁷ I Bäckagård bor det äldre personer, färre barn, inkomsterna är högre, utbildningsnivån är högre och antalet personer med utländsk bakgrund lägre. Oskarström är delat. I väst bor äldre personer, men också många barn i åldern 6-15 år, självförsörjningsgraden är hög och men låg andel eftergymnasial utbildning. Andelen utrikes

⁵ Jag har slagit ihop Oskarström ö och v som annars skiljs åt i statistiken och som intressant nog följer samma uppdelning mellan det rika, äldre västliga delarna i förhållande till det fattigare yngre östliga. En annan viktig sak att understryka är att i dessa områden bor de som återfinns i statistiken inte enbart i HFAB:s lägenheter. Statistiken omfattar alla boende.

⁶ Uppgifter om självförsörjningsgrad och arbetsinkomster anges i form av infärgade kartor över kommunen där en viss färg motsvarar en viss grad av självförsörjning eller inkomst. Av den anledningen anger jag inte heller siffror här utan sammanfattar skillnaderna.

⁷ Uttrycket boendekarriär syftar i detta fall till den räkna av olika boenden som en människa har under sin livstid. Ordet karriär leder kanske tankarna till att boendet också måste utvecklas, präglas av framsteg genom att man skaffar sig ett dyrare eller bättre boende. Jag vill emellertid inte lägga någon sådan värdering i uttrycket utan det handlar om den kronologiska ordningen för hur människor flyttar.

födda är högre i väst än i öst. Östra delarna skiljer sig från de västra främst beträffande försörjningsgrad och utbildningsnivå där den faktiskt är högre.

Det är viktigt att understryka att jag har använt statistik på kommunens hemsida och inte HFAB:s egen. Jag har bedömt det som relevant eftersom det ger en överblick över hela staden med alla dess boendeformer istället för att särskilt fokusera på HFAB:s boende. I andra fall kanske det är av större intresse att använda specifik statistik över endast HFAB:s fastighetsbestånd, men här handlar det om att bo och leva med barn i områden och stadsdelar och med skolor och upptagningsområden som är vidare än så. Statistik kan därmed utgöra en bakgrund till de intervjuade personernas erfarenheter av att bo i ett visst område.

Vidare har mycket av den forskning som gjorts om boende fokuserat vissa avgränsade områden. Framförallt har detta gällt så kallade "segregerade" bostadsområden. Idag ställer sig allt fler forskare kritiska till hur dessa har behandlats som isolerade områden, ryckta ur sitt sammanhang och att det har lett till att det saknas en helhetsbild kring hur olika platser, bostadsområden och miljöer i en stad samverkar och påverkar varandra (SOU 2005:56:326).

Jag kan inte ta på mig en sådan ambition att ta ett helhetsgrepp i en så här begränsad undersökning, men det var viktigt att skapa bredd genom att finna bostadsområden med olika karaktär och olika geografisk placering. Att det också finns ett samband eller en "dialog" mellan olika områden framkom också i intervjuerna med föräldrar när de jämförde och argumenterade för sitt boende.

Förenklat kan man säga att mitt material speglar kommunens statistiska uppgifter. Det berättar emellertid också något om strategier, tankar och erfarenheter som inte kommer fram i ett statistiskt material. Statistik säger egentligen inget om det goda boendet till exempel mer än att man kvantitativt kanske kan mäta var människor föredrar att bo eller att man utifrån ett antal variabler kan försöka ringa in vad som ska betecknas som gott boende.. Utgångspunkten i denna studie är dock att det goda är en etisk fråga och att förståelser och meningar om vad som är gott ständigt formuleras genom social praktik av individer och i relation till tid och rum (jfr Aspers och Uddhammar 1999). Det är detta formulerande som går att komma åt genom intervjuer där den som berättar omformulerar erfarenheter till ord med mening och etiska innebörder. Man tillrättalägger, förhandlar, utvecklar och värderar genom sin berättelse (Gustafsson 2004:29ff)

En flicka, liksom flera andra av de intervjuade barnen, menar att hon bor där hon bor därför att det är kul och roligt. Vad är det som är så kul? När hon förklarar det för mig upplyser hon mig samtidigt om vad som utifrån hennes horisont är gott och bra. En högutbildad, välintegrerad man har aktivt valt att stanna kvar med sina två barn på

Andersberg. Varför och vad ledde det fram till det? En frånskild fyrbarnsmamma bor i Bäckagård därför att det inte fanns något annat val. Vad ville hon egentligen och hur hamnade hon där? En stor familj som från början migrerat från Irak bröt upp från Andersberg och flyttade till Oskarström, varför och vad har det fått för konsekvenser för familjen?

På ett ytligt plan kan människor och områden beskrivas och kategoriseras genom statistiska uppgifter som ekonomiskt svaga, låg utbildningsnivå, många utrikes födda etc, men så fort man börjar skrapa på ytan och möter de boende framträder en ganska annorlunda och framför allt mycket mer komplex verklighet. Det är delar av den jag kommer beskriva.

Viktigt är också att understryka att kvalitativa intervjuer på det sätt jag genomfört dem med öppna frågor och berättande svar inte kan generaliseras. Det man får tillhanda är unika svar som i och för sig kan sammanfalla mellan de olika intervjupersonerna. Ett unikt svar kan emellertid sättas in i ett större sammanhang och då få en viss abstraktionsnivå som gör att det unika svaret kan tolkas och kanske säga något mer än endast något om den enskildes situation. Till exempel kan min intervjupersons erfarenhet av att det finns "små rasistföräldrar" inte ses som fakta om hur det verkligen är. Däremot säger det något om intervjupersonens upplevelse och erfarenhet av att leva i ett land som hon betecknar som rasistiskt. Hennes unika erfarenhet kan emellertid utifrån ett vidare perspektiv och utifrån den omfattande empiriska forskning som finns idag om rasism och rasifieringsprocesser som pågår i Sverige ge indikation om ett reellt problem som kan åtgärdas (jfr SOU 2005:56).

Eftersom detta är en rapport är målet främst att beskriva och återge de intervjuades svar på frågorna om vad som är ett gott boende med barn. Analysen kommer att hålla sig inom ramen för det, men med några referenser till vidare sammanhang. Det sistnämnda handlar om att inom ramen för rapporten lyfta fram relevanta frågor och problem som kan åtgärdas på något sätt eller som kräver vidare forskning.

Tre (o)lika områden och tolv (o)lika familjer

På Andersberg, där husen byggdes 1967-68, finns dels trevåningshus, dels niovåningshus. I trevåningshusen finns allt från ett rum och kök till fem rum och kök. I niovåningshusen kan man som mest få fyra rum och kök. 2006 byggdes också ett antal nya hus som går under namnet Terrasshusen.

Bäckagård ligger i Söndrum och där har HFAB ett antal en-, två- och trevåningshus som byggdes 1972. Vidare finns ett antal en och tvåplansradhus från 1978 samt fem fyrvåningshus och ett antal tvåplansradhus från 1988. I de sistnämnda finns upp till fem rum

och kök. I de andra fastigheterna finns som mest fyrarumslägenheter. På Bäckagård har samtliga lägenheter som finns på markplan en liten trädgård.

I Oskarström har HFAB fastigheter på fyra olika ställen. Jag har endast intervjuat personer från två av dessa och det är Odengatan och Fjellgimegatan. Husen på Odengatan är byggda på 50-talet respektive 70-talet, de är tre våningar höga och där finns som störst tre rum och kök. Detsamma gäller för Fjellgimegatans tvåplanshus.

De intervjuade reflekterar och jämför bostäder, bostadsområden, Halmstad med andra städer och platser. Barnen har många tankar om vad som är bra med just deras bostadsområde. När de överväger skillnaderna så verkar de ha mindre med bostäderna och lägenhetsbeståndet att göra än med vilka personer som bor på området.

De tolv intervjuade familjerna var på ett plan ganska lika varandra, kanske för att de befinner sig i en livsfas som domineras av barnen och deras aktiviteter. Av en kort beskrivning av familjerna följer emellertid att i sex av dessa familjer har båda föräldrarna utländsk bakgrund. I fyra av familjerna har båda föräldrarna svensk bakgrund. I två har den ena föräldern, i den ena mamman och i den andra pappan utländsk bakgrund medan den andre föräldern har svensk bakgrund. Av dessa tolv är fyra ensamstående mammor, två ensamstående pappor och i sex familjer lever mamma och pappa tillsammans.

Personerna med utländsk bakgrund kommer från Bosnien, Montenegro, Slovenien, Indien, Libanon, Somalia, Brasilien och Irak. Samtliga intervjuer har gjorts på svenska. I intervjuerna framkommer specifika erfarenheter som hör samman med att man har migrationserfarenhet. I berättelserna om sitt boende beskrivs till exempel Halmstad som en kanonstad men den kan ju inte mäta sig med New Dehli. Drömmen för några barn är att kunna leva i det land mamma och pappa kommer ifrån vilket de visar inte minst i sina teckningar där de placerar det avbildade huset i Libanon eller Bosnien.. På detta sätt avslöjar barnen en vid transnationell förståelse för platser. Vid sidan av det vittnar några barn liksom några av föräldrarna om hur det är att vara ”invandrare”, att tillhöra den kategorin.

Majoriteten av personerna lever i hushåll där minst en förälder arbetar. Yrkesmässigt rör det sig om arbete inom industri, verkstadsindustri, service, vård och omsorg. De intervjuade är således städerskor, undersköterskor, snickare, lagerarbetare, receptionister osv. Två personer, båda män, har yrken som kräver akademisk utbildning. Slutligen är några sjukskrivna och/eller arbetslösa.

Barnen skiljer sig ganska mycket åt framförallt i ålder. Barnen på Andersberg är yngre än dem jag intervjuade i Oskarström som i sin tur är yngre än dem jag intervjuade på Bäckagård. Skillnaderna i barnens ålder är bland annat en konsekvens av hur urvalet gjordes. På

Andersberg är de handplockade av en av HFAB:s anställda utifrån kännedom om barnens ålder. På Bäckagård togs kontakt vid ett informationsmöte om ett datacafé vilket innebar att det var lite äldre barn där. I Oskarström fick jag namn på de få barnfamiljer med barn i åldern 6-12 år som var hyresgäster hos HFAB. Det blev också en majoritet av flickor på Andersberg och av pojkar på Bäckagård och Oskarström.

Det är naturligtvis nästan omöjligt att sammanfatta ett generellt intryck av familjernas hem. Gemensamt är att de är disponerade på ett visst sätt som är likadant i hela hyreshuset samt att antalet kvadratmeter är fast. För att säga något kort om mina intryck så upplevde jag att det inte var någon som hade lagt ned tid på att städa eller fixa särskilt för att jag skulle komma på besök. Flertalet hade förberett kaffe eller te med något att äta till. Vi satt omväxlande i vardagsrummet och köket eller inne på barnens rum. I övrigt tittade jag inte runt i lägenheterna. Inredningsstilarna varierade inte särskilt mycket, och det var bara ett par stycken som direkt angav att de var inredningsintresserade.

I de lägenheter där familjerna bott länge, 10 - 27 år syntes spår av år av barns framfart och slitage. Uppsättningen möbler var ganska given med soffor, soffbord, fåtöljer och TV i vardagsrummet, samt skåp med "finsaker". I köket fanns köksbord och stolar. Ett utmärkande drag var kanske antalet våningssängar vilket var en nödvändighet för att få rum att sova när utrymmet är begränsat. I någon familj som flyttat till en större lägenhet där barnen nu har var sitt rum har våningssängen blivit ett utrymme för förvaring.

De tolv familjerna har som jag kort sammanfattade ovan olika ursprung och yrken, lever i par eller ensamma med sina barn. De bor i områden omgärdade med olika rykten och föreställningar och i hus som byggts under olika tider och utifrån skilda idéer om hur och vad som är ett bra boende. Ändå är mitt intryck av intervjuerna att det är likheterna familjerna emellan och i deras inställning till livet och boendeförhållanden som dominerar.

I de två följande avsnitten följer först en tematiserad genomgång och analys av föräldrarnas intervjusvar och efter det en tematiserad genomgång och analys av intervjuerna med barnen. Det är inte möjligt att inom ramen för denna rapport att ge varje enskild intervju samma utrymme. Att välja vad som ska vara med och vad som ska uteslutas är svårt och att göra våld på materialet. Som en kompensation för urvalet har jag försökt vara generös med citat från intervjuerna och har försökt få alla att "komma till tals". I vissa citat syns även min egen medverkan, vilket jag hoppas kan fungera som en påminnelse om min, forskarens roll i en sådan här intervjuundersökning.

Eftersom intervjuerna med föräldrarna är mer omfattande får de större utrymme. Jag har också valt att dela upp redovisning och analys lite annorlunda i denna del med direkt

koppling till forskningsfrågorna om hur ett gott boende för/med barn gestaltar sig i hyreslägenhet och hur ett bostadsbolag (HFAB) kan dra nytta av den kunskapen för att erbjuda barnfamiljer ett bättre boende både med avseende på betydelsen av att kunna välja och i betydelsen att bostadsbolaget har ett ansvar, som ställdes i inledningen. De sex teman presenteras i två delar där den första handlar om boendet, praktiska aspekter och dess för- och nackdelar och som leder till en diskussion om boendet som val eller icke-val. Den andra delen behandlar frågor om det sociala livet i bostadsområdet och utgår från mer abstrakta idéer och föreställningar men som kan få praktiska konsekvenser.

Generellt så hade barnen på Andersberg en betydligt mer ”framåtlutad” inställning till att bli intervjuade än de andra. De tyckte att det var väldigt roligt och tog sig också tid att visa mig sin skola, lekplats och biblioteket.

I rapporten använder jag fingerade namn som för barnens del inleds med den bokstav som bostadsområdet börjar på och för de vuxna med den bokstav som området slutar på. A och G för Andersberg, B och D för Bäckagård och slutligen O och M för Oskarström.

De intervjuade barnen är Abbas 6 år, Anna 7 år, Amina 8 år, Anneli 8 år, Amanda 9 år, Alma 9 år, Andreas 10 år och Ania 13 år på Andersberg. Bella 12 år, Benny 12 år, Benjamin 13 år, Bosse 14 år och Billy 14 på Bäckagård Oscar 8 år, Omar 8 år, Olga 10 år, Oliver 10 år, Olle 11 år, Ola 15 år (Olivia 15 år samtalande jag med och fick några synpunkter på boendet men spelade inte in en intervju) i Oskarström.

De intervjuade föräldrarna är mellan 29 och 42 år och heter Gerda, Gunilla, Gustav, George, Gina, Gisela och Göran på Andersberg. Dennis, Diana, Daniella och Denise på Bäckagård och slutligen Martin, Mariam, Muhammed, Maud, Marie och Mats i Oskarström.

Del 2

Föräldrarna

Trygghet

Vid bearbetningen av intervjuerna dök ord som lugnt och tryggt upp gång på gång i svaren. Det är svar på vad som är bra med det bostadsområde man lever i, men också vad som är viktigt med tanke på barnen. Fördelen med ett mindre samhälle är att man vet ungefär vilka ungar som springer här, säger Martin och beskriver området i Oskarström som fridfullt. Martin menar att det gör att det förvisso kan upplevas som tråkigt, särskilt för ungdomar. De flyttar, men efter ett antal år, när de har bildat familj återvänder de igen. När barnen är små kommer deras välbefinnande i första hand och som förälder behöver man inte så mycket.

Själv talar Martin om att han visst kan tänka sig att flytta in till stan, men det får bli när hans son blir äldre, kanske i samband med att han börjar gymnasiet. Han tänker då också på sikt återuppta en del av sina hobbies som har legat i träda under åren som småbarnsförälder.

Maud talar om att det är tryggt för barnen i Oskarström. De har bara två minuter till skolan och hon känner ingen oro för dem. *Det är väldigt, väldigt tryggt här*, betonar hon flera gånger. Liksom andra föräldrar menar hon att hon inte har behov av fritidssysselsättning. Hon arbetar, och i övrigt tar hon hand om hem och barn. Det är svårt att sammanfatta dessa erfarenheter av att vilja leva på ett lugnt ställe där barnen kan gå ut utan att föräldrarna behöver oroa sig. Men det är som sagt en känsla som alla de intervjuade uttrycker och värderar högt.

Föräldrar med äldre barn, till exempel Maud som har en dotter som är arton och en som är femton, kan ju se nackdelarna med lugnet och det händelselösa livet också.

Upplevelser av lugn, fridfullhet och trygghet kom spontant i intervjuerna. Det omvända, oro och rädslor var mindre framträdande och kom som svar på direkta frågor. På min fråga om Gina någon gång upplevt oro eller konflikter som en konsekvens av mångfalden av människor med olika nationalitet, språk eller kultur kom hon in på oron över skadegörelse, att det var smutsigt i hissen och i porten. Hennes man George konstaterade att ”säkerhetsåtgärder” som till exempel portkod var ganska meningslöst med tanke på att HFAB inte bytt koden en enda gång under de tre år som han och Gina bott i huset. Gina berättar vidare om inbrott i garaget och i bilen och att det hänt ett flertal gånger att bilen varit tömd på bensin.

Men som familj så har man ju alltid, cyklar och... man vågar inte ställa sin cykel någonstans ute. Det har jag varit med om så att det, som jag kanske tycker är mer obehagligt det är att man kan bli av med... ehh massa egendom och så. Bildörr som har blivit en gång stulen och massa dyrbara motorcykel till honom har en gång blivit stulen...

Oron gäller praktiska saker, egendom och den materiella fysiska närmiljön. Gustav anger på skämt men med ett stänk av allvar att det enda han oroar sig för är att hissen inte ska fungera. Han beklagar vidare att det förekommer skadegörelse på området. Gunilla hans fru håller med och ställer sig frågande inför renoveringen av Andersbergscentrum.

Så att det om man säger på de åren som man har bott här och man har sett hur många rutor som gått sönder därborta på hela tiden, så tycker jag väl att det är LITE dumt att sätta så mycket glas. Det var lite till att utmana ödet, tycker jag.

Det är tråkigt med skadegörelse och det verkar vara mer av det slaget på Andersberg än på Bäckagård eller i Oskarström. Men som Mats konstaterar att Oskarström är inte unikt det

förekommer skadegörelse och stölder där som på alla andra ställen, men det är inget vardagligt problem.

Gerda kopplar frågan om hon är rädd eller orolig för något till ett mycket vidare sammanhang. Hon minns tillbaka på hur det var i hennes hemland innan kriget bröt ut och hon blev tvungen att fly. Hon tycker att mycket av den korrupcion och det våld hon ser runt omkring sig i Sverige via media påminner om hur hennes land en gång utvecklades och det gör henne rädd. Hon är också den person som tydligast uttrycker rädsla för att något ska hända hennes barn.

Samtliga föräldrar har svarat att det är viktigt vad det är för grannar man har och vad det är för folk som finns runt omkring. Samtidigt handlar det inte om att man vill lära känna folk eller umgås utan är främst en trygghetsfaktor. Alla talar om en kontinuerlig in- och utflyttning och att det därför inte blir utrymme för att skapa sig en uppfattning om vem det är man har som granne. Gerda har en granne som hon faktiskt är rädd för eftersom han är psykiskt sjuk, aldrig stänger dörren till sin lägenhet och pratar för sig själv på sitt modersmål. När hon berättar om honom skämtar hon:

Jag skulle hoppas att han skulle flytta men jag vet inte, sista tiden jag märker att det är alltid när, om någon granne kommer som man önskar åhh den här grannen jag önskar att han skulle flytta ut, men när det kommer en annan då kommer det en ännu värre än den som varit.

Att leva med en granne som är psykiskt sjuk kan naturligtvis leda till oro. Dennis och Diana på Bäckagård har också erfarenhet av detta och i deras fall gick det till handgripligheter. Det är framför allt deras dotter Bella som berättar om en granne som hotade barnen, jagade dem och som till sist knivhögg Dennis. Men som Diana konstaterar: *Ja. Men under alla år vi har bott här är det ju det enda störningsmomentet vi har haft. Sedan visst har man haft gnälliga grannar och så va, men...*

Daniella som också bor på Bäckagård tycker att det är obehagligt att gå ned i tvättstugan själv och därför tar hon alltid med sig ett av de äldre barnen. Hon motiverar det med att: *det blir mer och mer våld i hela samhället.* Gisela slår ett flertal gånger ifrån sig med händerna och betonar att hon inte är rädd eller orolig för något. Samtidigt berättar hon om ganska drastiskt beteende under en period:

När vi bodde där uppe jag brukade vara beredd, det gjorde jag. Men när vi har flyttat hit jag är inte så rädd längre. Men då var jag rädd, när vi bodde på 111:an. Ibland när Göran har inte kommit jag låste dörrarna och bara... du vet.

Kristina: Mm.

Gisela: Bara sitter hemma och är beredd om någon kommer eller så. Men ja...

Efter flytten till en annan del av Andersberg är hon inte rädd längre på det sättet. En komplikation är dock att barnen fått längre till skolan och att de då passerar det gamla bostadshuset som på något sätt verkar förknippat med tråkigheter. Gisela berättar att den yngre dottern berättat att *det är folk som har druckit eller har frågat henne "kom hit"*, och att det känns oroligt.

Beträffande barnens och den egna tryggheten, och risken av utsättas för våld eller risker så finns egentligen endast ett orosmoment: Ungdomar som kör Scotrar.

Annan forskning visar att det finns stora skillnader mellan det som barnföräldrar uppfattar hotfullt och vad barn är rädda för. Kulturgeograferna Bouw och Karsten (2004) visar i en studie från Amsterdam, Nederländerna att föräldrar ser farliga män, vatten och bilar som de största farorna medan barn främst är rädda för andra, ofta äldre barn. I intervjuerna med barnen framkom inget som de menade att de var rädda för, inte ens andra barn.

Utifrån denna studie kan man sammanfattningsvis säga tre saker. Det första är att föräldrarna känner en stor trygghet inför att låta sina barn leka fritt på de bostadsområden de bor. De upplever inga hot vare sig från andra vuxna, barn eller trafik. Det andra är att föräldrarnas oro för att det ska hända ens saker eller den materiella miljön, exempelvis hissen, trappuppgången eller fönsterrutorna något är betydligt starkare än oron för att det ska hända barnen något. Det tredje är att rädslan eller känslan av otrygghet är diffus och bygger på en föreställning om våld och kriminalitet snarare än konkreta erfarenheter av det. Upplevelsen av att faktiskt ha blivit knivhuggen av en granne ökar inte på känslan av otrygghet och rädsla utan ses som en engångsföreteelse.

Trångboddhet

I föräldrarnas berättelser var frågan om utrymme i viss mån relaterad till antalet sovrum, men det handlade också om andra saker som ställs på sin spets när man ska leva i samma hus som andra människor. Gunilla berättar om hur tröttsamt det är att bo på nionde våningen med små barn alla de gånger då hissen inte fungerar. Det är tröttsamt av flera skäl. Det kunde vara för att det är otrevligt att det blir kortslutning på grund av att någon kissar i hissen. Det är ohygieniskt och luktar illa vilket drar ned känslan av lust och välbefinnande. Det blir omöjligt att ta sig upp exempelvis om man har varit och handlat stora kassar med mat och har en barnvagn eller tvärtom ned med barnvagn. Gunilla har ett par gånger fått avboka tider på BVC enbart på grund av att hon inte har kunna ta sig ned med vagn och barn. Vidare är det tröttsamt att stoppen ofta beror på att någon glömt att stänga hissdörren efter sig.

Gunilla: Nej, så att jag är väl på gränsen till att snart sätta upp en lapp i hissen att typ "Stäng dörren efter dig" eller någonting sånt. Det har varit väldigt många gånger.

Kristina: Men ni har bott här länge ändå, tio år i denna lägenheten.

Gunilla: Ja, men det tar lite tid att bli tillräckligt irriterad (alla skrattar).

Det tar tid att bli tillräckligt irriterad säger Gunilla och vittnar därmed om att det behövs en ganska hög toleransnivå när man lever som hyresgäst bland andra hyresgäster. Med tre, snart fyra små barn och som boende på nionde våningen är hissen en viktig del för att tillvaron ska fungera. Att det var dramatiskt sist när hissen stod stilla framgår av barnens berättelser om hur de fick springa i trapporna för att undersöka var hissen hade stannat samt den långa väntan innan den kom igång igen. Att den stannat på grund av kortslutning för att någon kissat i hissen blir i barnens berättelse ett inslag som återges med skräckblandad förtjusning.

Familjen bor på översta våningen i ett niovåningshus och det är ett medvetet val. Genom att man inte har någon över sig blir det mindre störningar samt att det blir mindre spring i trapphuset utanför dörren. Mats anger samma argument till att han, Marie och barnen bor överst i sitt hus i Oskarström. En nackdel, eller ett pris som man får betala för förmånen att ha ett toppläge är slitet i trapporna och bekymren med hissen. Som Marie konstaterar var det ju helt fel att flytta in på tredje våningen samtidigt som de fick sitt andra barn. Hon berättar om tunga matkassar, barnvagnar och allt möjligt som hon har släpat upp och ned. Egentligen var det inte ett mål i sig att få en lägenhet på översta våningen. Flytten från Fjellgimegatan till Odengatan handlade om att få ned hyran. Trångboddhet har således flera dimensioner. Det handlar om att leva nära sin grannar och att behöva ta hänsyn dem, men också om att leva på en liten yta med sin familj.

I en trappuppgång en bit bort från Mats och Marie, bor Muhammed med sin familj. Han kom till Sverige från ett land i Mellanöstern för sju år sedan. De första två åren bodde han på förläggning i Hyltebruk. Efter att han fått uppehållstillstånd kunde resten av familjen komma efter. Det var hans fru Mariam och deras fyra barn. De har nu varit fyra år i Sverige och har hunnit få ett barn till. Det första året bodde de på Andersberg, men de flyttade till Oskarström på grund av Muhammeds arbete. Utan bil och utan körkort är han beroende av att kunna ta bussen till och från arbetet och därför var enda utvägen att bo mer logistiskt lämpligt. Både Muhammed och Mariam är nöjda med detta beslut. Mariam berättar att det var väldigt svårt för barnen hela det första året. De kom utifrån, från ett annat land, talade inte svenska och kände inga andra.

Idag har de accepterat det och barnen har vänner, inte vi, säger Mariam. Det är också mycket lugnare här för barnen tycker hon. Muhammed och Mariam berättar om en vardagslunk med arbete, skola, tvätt, städning och matlagning. Barnen har en hel del fritidsaktiviteter, framför allt idrott. Skjuts till och från träningar och matcher sker med hjälp av barnens kompisars föräldrar. Någon gång i månaden åker de och hälsar på goda vänner inne i Halmstad. Vännerna kommer från samma land och det märks på barnen att dessa är särskilt viktiga personer. Om framtiden säger Muhammed: ”*Jag vet inte riktigt. Inte tänkt, bara tänker klarar imorgon*”.

En dröm har familjen dock och det är en större lägenhet. De vet att i Oskarström har HFAB endast två eller tre rum och kök, så därför letar de på andra områden. Samtidigt de är fortfarande bundna av att det ska vara möjligt och rimligt att ta sig till arbetet med buss för Muhammed. Idag delar familjens sju personer på två sovrum i en tre:a.

Ändå känns lägenheten inte särskilt trång. Kanske för att de nästan inte har några saker. Till exempel skulle man kunna tänka sig att en familj med fem barn skulle ha mycket leksaker, men jag ser inte en enda. Trångboddhet kan nämligen också handla om att leva med många prylar.

Vid den sista intervjun som jag gjorde kommenterade jag att en stor jultomte fortfarande stod framme i början av maj. Föräldrarna skattar åt detta och menar att de har ingenstans att ställa undan den eftersom den är så stor. Att hysa och magasinera är ett problem menar de. En barnfamilj genererar en hel del material, utrustning och leksaker och det är först när det sista barnet är stort nog som man på allvar kan börja göra sig av med saker, som barnvagnar, spjålsängar, skötbord, hoppungor, lära-gå-bilar och så vidare. En sak som jag lade märke till var att i de största och mest trångbodda familjerna hade man valt att nästan inte ha några leksaker. Daniella menar att det hade varit omöjligt att hålla ordning om alla hennes barn haft massa leksaker. För henne är det dessutom en uppfostringsfråga. Barnen ska inte få allt. Hon vill att barnen ska tänka och använda sin fantasi. Allt ska inte vara så lätt och ”bara att köpa”.

Gisela, Göran och deras två barn fick var sitt rum när de flyttade till det nybyggda huset på Andersberg. Men fortfarande har de vissa problem med utrymmet. Anna, yngsta dottern konstaterar att deras största problem är att få plats med alla leksaker.

Gina berättar att balkongen blir ett extra förråd där cyklar och annat som inte går att lämna ute på grund av stöldrisk kan förvaras. Utrymmesmässigt räcker lägenheten för familjen. De delar sovrum alla fyra och det passar dem bra.

I andra familjer är det svårare. Diana och Dennis har tre tonåringar som delar rum och det är inget de beklagar sig över, men visst är det trångt. Daniella fick sitt utrymmesproblem löst

genom att hon fick hyra en lägenhet intill den hon redan hade på Bäckagård. I nästan alla familjer finns det funderingar kring utrymmet och Mats och Marie säger att det är idag inget problem att de bara har två sovrum och att barnen delar. Men när de kommer upp i tonåren kanske det blir tuffare. Desto äldre barnen blir desto mer angeläget blir det med fler sovrum. Samtidigt finns det flera skäl till att man inte vill flytta, främst emotionella.

Jag ska stanna upp vid tanken på trångboddhet och de olika dimensioner som kommer fram här, antalet sovrum för familjen, närheten till grannarnas liv och leverne och hysandet av alla sina tillhörigheter. När politiker och samhällsplanerare under 1900-talets första hälft talade om trångboddhet och formulerade målet att bygga bort barnrikefamiljernas trångboddhet, så syftade de på något annat än det som avses idag. Med det menar jag helt enkelt att kraven och föreställningarna om boendet har förändrats.

Johan Carlgren, samhällsplanerare verksam vid ADCOMP och Erik Stenberg, Arkitekt SAR/MSA, verksam vid KTH skriver i en artikel (2007:22-26) om hur folkhemmet och därmed en stor andel lägenheter runt om i landet byggdes enligt standardmått beräknade utifrån dåtidens standardiserade kärnfamiljer. De ställer sig frågan: Om familjerna inte längre följer folkhemmets ideal varför kan då inte lägenheterna spegla denna mångfald? De driver tesen att det är viktigt att ta reda på mer om dagens förändrade behov och att se över lägenheternas särskilda förutsättningar för ombyggnad för att hitta nya lösningar. De hävdar att de rationella och industriella byggsystemen är miljonprogrammets verkliga tillgång. Det gör det enkelt att skapa nya lösningar genom att flytta inneväggar och slå ihop lägenheter.

Avslutningsvis konstaterar de att allt för mycket uppmärksamhet har ägnats åt miljonprogramhusens utsida, medan det egentligen är insidan som människor brukar. Det ligger mycket i deras diskussion och min empiri stöder deras tankar om att kunna bygga om befintliga lägenheter och främja flexibilitet. När barnfamiljer exempelvis talar om att barnen ska ha egna rum är det ju inte säkert att det behöver vara ett helt sovrum. Kanske räcker det med att skapa mindre utrymmen för avskildhet där barnen kan ha sin hörna och sina saker.

Eget boende?

Hos Gunilla och Gustav väntas ett fjärde barn och de har seriösa planer på att försöka hitta ett hus.

Gunilla: Men det är nog lite också så att drömmen om ett hus är nog lite grann för att jag har bott i hus när jag var liten. Så jag vet hur det är att bo i hus om man säger så. Det är mer fria ytor. Det är egen trädgård och man kan röra sig fritt på ett helt annat sätt. Även om man kan röra sig fritt i en lägenhet, men det är begränsat till en viss del.

Kristina: Men är det en kostnadsfråga som är avgörande eller?

Gunilla : Ja, det kan man säga. (Gustav har slagit sig ned och han nickar instämmande).

Kristina: Ja, för det finns ju de som är "lägenhetsmänniskor" p g a att man flyr allt jobb som är med ett hus också.

Gunilla: Nej, den biten tror jag inte att vi hade smitit ifrån (skratt).

Kristina: Nej, ni gillar att fixa och ha er.

Gunilla: Ja, vi har kolonilott och sånt också.

Kristina: Ni har kolonilott också ja. Är det här i närheten?

Gunilla: Ja, vi har två lotter (skratt). Det ligger på norra Andersberg. Det är nog mer att vi saknar egentligen, det där att man kan hålla på och fixa i trädgården.

Diana säger att hon liksom Gunilla skulle vilja ha ett hus. Dennis och hon resonerar kring det och menar att bara känslan av att veta att varje krona som betalas ut går till en själv istället för ett fastighetsföretag skulle vara skön.

Martin som lever ensam med en son och Gisela och Göran som har en rymlig lägenhet i det nya huset på Andersberg ser däremot egentligen bara fördelar med att bo i hyreslägenhet. Det är bekymmerslöst. Eller som Maud konstaterar. *Det är ju egentligen bara att låsa efter sig och gå.*

Gina är kluven:

Gina: Jag menar har jag, skulle jag då kunna i framtiden få fast jobb och han också, då skulle vi kanske satsa mer på en bostadsrätt. Det skulle vara det första jag kan tänka på.

Kristina: Men aldrig hus?

Gina: Nej, nej, nej. Inte villa. Det hatar jag. Jag kan inte... jag kan inte tänka mig att bo ute vid landet eller någonting sånt i en villa eller. Det kostar för mycket. Onödigt mycket pengar för allt som behövs. För allt, inredning, ute, allting. Och det är, inte nu... (skratt).

Gina konstaterar detta och skrattar när hon ser sina barns teckningar av sina drömhushus. " *Han drömmer om en massa våningshus*".

En del, till exempel Gerda menar att de har inget att drömma om, det finns helt enkelt inget alternativ. På frågan om vad hon drömmer om i framtiden svarar Gisela däremot: *Detta är absolut drömhushus, vi kan inte begära mer. Alla har var sitt rum och det är fint och helt nytt.*

Det finns för en barnfamilj såväl för- som nackdelar med att bo i lägenhet. Den tydligast formulerade nackdelen är det begränsade utrymmet för familjer med många barn. Flera uttrycker att de skulle önska att det fanns fler sovrum. Andra nackdelar är den tidigare nämnda lyhördheten som begränsar rörelsefriheten och som ibland leder till konflikter.

Daniella berättar om hur hennes granne som är en ensamstående äldre man fick veta att han skulle bli granne med en stor barnfamilj när han flyttade in. Han tackade ändå ja, men har varit mycket missnöjd emellanåt. Vid ett tillfälle drabbade de samman totalt. Daniellas ena pojke hade fått löss och när hon behandlade det med lusmedel som svider ganska mycket började pojken att skrika. Rätt vad det var kom grannen utfarande och skrek att pojken var sjuk, att det inte var normalt att skrika så och att en sådan pojke inte borde få leva här i huset. Han hotade med att gå till ”socialen”. Daniella skrek tillbaka och när han gått svor hon och kallade honom ”finskjävel”. Detta snappade naturligtvis barnen upp, så nu har grannen fått ett nicknamn som Daniella inte är helt nöjd med.

För henne finns därför en dröm och det är att HFAB skulle bygga hus. I ett hus skulle hon slippa tänka på att inte störa hela tiden och det skulle göra livet lättare. Men: ”*Hus, det är bara dröm. Det är bara dröm*”.

Som framgår av de ovan redovisade svaren finns det många olika synsätt på vad som är ett gott boende. I det sista citatet handlade drömmen om ett hus om flykten *från* ”trångboddhet” och närhet till grannar som kan störas snarare än om att Daniella vill flytta *till* eget boende och trädgård. Med andra ord drivkraften för hennes dröm finns i de förutsättningar hon lever nu, inte i att hon vill förverkliga något särskilt. Jag ska stanna upp vid detta och koppla det till den inledande frågan om att val av boende också handlar om att förverkliga sig själv.

Diskussion: Boendeparadoxen

Med utgångspunkt i avsnitten ovan om trygghet, trångboddhet och frågan om eget boende, kan säga att familjerna befinner sig i en boendeparadox. Den skulle kunna skrivas så här: De flesta av de familjer jag har intervjuat bor i hyresrätt av ekonomiska skäl och har därmed inte så stor valmöjlighet att flytta. Däremot har de i de flesta fall noga övervägt val av område.

Ändå innebär såväl valet av bostadsområde som det faktum att man av ekonomiska skäl är hänvisad till hyresrätt att man inte kan påverka storleken på lägenheten. I Oskarström finns till exempel inga ”fyrarummare” att hyra. Därför känner en del att de i framtiden, när barnen blir äldre, kanske måste hitta något större. Flera familjer har bott länge i sina lägenheter 10 - 27 år. Flera har bott i dem sedan deras första barn föddes och det gör att det inte är helt lätt att flytta av emotionella skäl trots att man kanske skulle vilja ha mer plats allteftersom familjen växer. Plats såväl för barnen som för alla saker som livet med barn för med sig. Kanske låter det negativt med att beskriva detta som en paradox. Viktigt är att understryka att familjerna såväl barnen som de vuxna i första hand var nöjda med sitt boende.

I inledningen beskrev jag en kluvenhet mellan olika krav som kommunala bostadsbolag står inför idag. Kraven skulle kunna formuleras som en kluvenhet mellan att se till barnfamiljer och de sämst bemedlade, att erbjuda ett gott boende för alla och att samtidigt ge de boende möjlighet att välja fritt och kunna förverkliga sina individuella önskemål. Jag börjar med det sistnämnda och frågan om i vilken utsträckning val av bostad handlar om individuell utveckling eller att förverkliga sig själv?

I HFAB:s marknadsföring återspeglas en tydlig trend som handlar om individens val och om att förverkliga sig själv. Lite som i ett veckotidningsuppslag där man uppmanas att svara på ett antal frågor för att ta reda på vilken "typ" man är finns det en öppenhet på HFAB:s hemsida som understryker att företaget har boende för alla "typer". Det gäller bara att komma underfund med vad man föredrar, vill prioritera eller vilken "typ" man är.

Göran och Gisela kan kanske ses som representanter för ett sådant tänkande om självförverkligande och egna val. De har aktivt valt att bo kvar på Andersberg och upplever idag att de bor i ett drömhus. Som heltidsarbetande och med många fritidsintressen samt två barn är de nöjda med att inte ha ansvar för ett hus. De framställer det som en klar lyx att bara kunna lyfta på luren och ringa hyresvärdarna när något behöver åtgärdas. De bor i Andersbergs stolthet, de nybyggda terrasshusen. Huset och en lägenhet där blev tillgängligt precis i ett skede då familjen faktiskt övervägde att flytta helt och hållet efter drygt åtta år på Andersberg. På barnens begäran stannade de kvar och den nya lägenheten blev en perfekt lösning. Förutom att flytten innebar en lite lyxigare lägenhet, innebar den också ökad trygghet. Gisela berättade att hon var mer på sin vakt där de bodde innan, att hon låste och var beredd på att någon skulle bryta sig in. Det funderar hon inte på längre. En hyreslägenhet passar deras livsstil perfekt eftersom det lämnar utrymme för att prioritera annat än sitt boende. Men nu bor de ju inte i ett av de gamla, vanliga husen på Andersberg.

Frågan är, kan valet att bo på Andersberggringen i ett av nio våningshusen från 1960-talet också ses som ett sätt att förverkliga sig själv eller ge en indikation om vilken typ man är eller vilken livsstil man prioriterar? Kanske kan Ginas tankar säga något om detta. Hon beskriver terrasshusen som meriterande för hela samhället. För sin egen del, som ung, gift, tvåbarnsmor med fötterna i två länder, flera språk, kulturer och religioner ser hon inga valmöjligheter. Hon vill helst bo i lägenhet, men hennes val av Andersberg är inte ett sätt att förverkliga sig själv eller att som Göran och Gisela kunna hinna med annat. Hon hamnar i kategorin "invandrare" och bor där liksom alla andra "invandrare" och hon är medveten om att antalet "invandrare" drar ned områdets status i omgivningens ögon. Hon vet det men ifrågasätter det och menar att

många tolkar det som att det finns en koppling mellan antalet "invandrare" och antalet problem. Självtänkt kan hon inte se det.

Men hon ser att terrasshusen kan ha en attraktionskraft på andra slags människor än de som vanligtvis bor på Andersberg. Människor som vill pröva på något annat och som vill ha det lite lyxigare. Det behöver inte vara folk från Söndrum konstaterar hon och säger därmed något om hur hon ser på människor där. Gina skiljer på folk och folk och ser på andra som kan förverkliga drömmar eller pröva på något nytt, medan hon själv är bunden. Hon markerar på så sätt en statusskillnad.

Hennes inställning till terrasshusen skiljer sig markant från Görans och Giselas. För Gina handlar det om *andra* människor än hon själv som har andra valmöjligheter. Just sådana som Göran och Gisela är.

Min poäng är att visa att en del, bland annat Gina ser på sig själv och sin boendesituation som konsekvens av nödvändighet snarare än som ett sätt att förverkliga sig själv. Hade hon kunnat, haft råd och inte prioriterat viljan att bo nära sin familj hade hon velat ha ett boende där hon kunde välja mer fritt hur det skulle se ut. Hon tycker att huset är tråkigt och att det är trist att lägenheterna ser likadana ut.

En invändning här är att hon får skylla sig själv som prioriterar att bo nära familjen. En annan invändning är att om man väljer att bo nära familjen är även det ett sätt att förverkliga sig själv i samma utsträckning som att välja ett lite lyxigare boende i ett nybyggt hus.

Kanske är det så, samtidigt vittnar det om två skilda prioriteringar där Gina prioriterar den sociala gemenskapen och tryggheten som familjen ger framför att förverkliga sig själv.

Vilket det än handlar om uppfattar jag efter att ha tagit del av tolv intervjuade familjernas berättelser om sitt boende och sina val att det finns en kluvenhet bland de boende. Det är samma kluvenhet som jag beskrev i inledningen som betecknande för dagens allmännyttiga bostadsföretag och bostadspolitiken. Kluvenheten handlar om å ena sidan ansvaret och nyttan för de sällast bemedlade i synnerhet barnfamiljer och det andra är dagens syn på frihet, valfrihet och individualism som i detta fall handlar om att kunna välja var det är bäst att bo med barn.

De flesta av dem jag har intervjuat står inför ett icke-val. De ser det inte som om att de har något annat val än det allmännyttiga boendet av ekonomiska skäl. Samtidigt finns ju valet, av framför allt området, men också av lägenheten och i viss mån av inredningen. Denna dimension av icke-val och att vara hänvisad till det man har råd med är viktig. Den betyder att allmännyttan fortfarande har ett ansvar och fyller en funktion ur ett välfärds- och rättviseperspektiv såsom det var tänkt från början.

Liksom citerades i regeringens direktiv för bostadspolitiken 2005 är ett gott boende särskilt för barn och unga i Sverige en social rättighet. Faktum kvarstår oavsett vad som annars värderas i form av livsstil, individualism, valfrihet och marknadsekonomi. Det innebär att varje medborgare i Sverige vid sidan om andra rättigheter, civila och politiska har rätt till ett gott boende.⁸ Idag står kommunägda företag, allmännyttan, som garant för det. Det finns många argument emot detta som huvudsakligen handlar om att ett gott boende förvisso är en social rättighet och att det då också handlar om var och ens rätt att kunna *äga* sin bostad. Studien handlar om ett allmännyttigt företag och om hyresgäster och det är utifrån de förutsättningarna slutsatserna dras. Det viktiga är därför att understryka att önskan om att äga eller hyra underbyggs av en rad olika argument och drömmar av de personer som jag har intervjuat.

För att återgå till antagandet om ansvar så är frågan hur ett bostadsbolag samtidigt kan tillgodose krav individualism och viljan att förverkliga sig själv genom sitt boende. På det finns kanske två svar. Det ena är att man utgår från just det unika och egenartade som särpräglar ett visst bostadsområde precis på det sätt som idag görs i HFAB:s marknadsföring. På så vis förvandlas icke-valet till ett slags val. Det andra är att man utgår från att individualism, valmöjlighet och att förverkliga sig själv är underordnat en hel del annat, särskilt i den fas i livet som de intervjuade familjerna befinner sig i. I så fall är det andra dimensioner av boendet som är viktiga att lyfta fram? Kanske det som i bostadspolitiken benämns för *social hållbar utveckling*?

Gemenskap

Flera av barnfamiljerna oavsett var de kommer ifrån från början, Irak, Serbien eller Oskarström berättar att de lever ett liv där de inte tar sig tid att umgås med grannar utan prioriterar familj och släkt. Eller snarare finns det tre olika strategier beroende på situation.

Först har vi till exempel George och Gina som har bott på Andersberg med sina två barn i tre år. Gina kom till Sverige med sina föräldrar 1990 och bodde här till och med gymnasiet. Efter det förlovade hon sig med sin kusin George som fortfarande bodde i Ginas föräldrars hemland. De gifte sig och har bott där fram tills för tre år sedan då George som anhörig, fick uppehållstillstånd i Sverige. När de då flyttade till Sverige föll det sig naturligt att komma till Halmstad och Andersberg eftersom Ginas familj hade flyttat dit på grund av arbete. Både

⁸ För diskussion om de medborgerliga rättigheterna i allmänhet och de sociala rättigheterna i synnerhet se Borevi 2002: *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*, där hon i inledningskapitlet noga redogör för och diskuterar TH Marshalls medborgarskaps teori.

George och Gina arbetar idag heltid och har inte mycket fritid. Gina menar att närheten till familjen därför är av högsta prioritet. ”Så länge familjen finns kvar där så vill jag inte hålla på och flytta. För jag kommer alltid att vara beroende av dem på ett eller annat sätt”.

Att de bor på just Andersberg har däremot inte så stor betydelse. Paret umgås inte med någon utöver familjen, som består av föräldrar, syskon och kusiner och som bor i samma hus eller inom gångavstånd. Men samtidigt är det bra på Andersberg tycker Gina eftersom det är nära till allt. Framför allt är det nära till skolan. Gina kan se att barnen kommer fram ordentligt från sitt sovrumsfönster. Men skulle familjen flytta, då skulle George och Gina också göra det. Boendet i hyreslägenhet på Andersberg öppnar emellertid upp för släkt att samlas på detta sätt. Andra alternativ, bostadsrätt, radhus eller villa är mer begränsande.

Marie som har bott hela sitt liv i Oskarström berättar att för henne finns också bara ett alternativ att bo på och det handlar också om släkt. Men också om ”rötter”. Hon har bott på samma sida om Nissan hela sitt liv och det har även resten av familjen.

Maud berättar om vikten av att vara nära resten av familjen, föräldrar och syskon, men inte för nära. Hon skilde sig för några år sedan och då stod valet mellan hyreslägenhet på Fjellgime- eller Odengatan. En viktig aspekt var då att undvika den gata där hennes föräldrar och många av deras landsmän bor. Maud vill ha dem nära, men inte ha den sociala kontroll som ett boende under deras insyn skulle innebära.

Gisela bor som tidigare nämnts i ett av terrasshusen på Andersberg. Hon lever med sin man och två barn. Gisela kom till Sverige på semester för drygt tio år sedan. Hon träffade Göran som då bodde längre norrut i Sverige. Han berättar om flytten söderut, tillbaka till Halmstad:

Det blir så när man skaffar barn och upptäcker att farmor och farfar de vill ju gärna träffa barnen lite då och då. Och det gick ganska mycket tid till att åka hit och tillbaks igen. Och sedan tyckte jag att det jobbet jag hade, hade kommit till en återvändsgränd. Jag ville ha andra arbetsuppgifter men fick det inte. Då sa jag att OK, då söker jag någon annanstans. Så därför flyttade jag till Halmstad.

Göran fick arbete i Halmstad och plötsligt hade familjen bara en månad på sig att ordna bostad. Det fanns endast två alternativ, Andersberg eller Vallås och lotten föll på det förra. Ur socialt hänseende fick detta stor betydelse särskilt för Gisela som berättar:

Jag är ganska lycklig att jag hamnade här. Jag är faktiskt stolt över mig. Därför att jag trodde inte när vi bodde i XXX, så var jag faktiskt riktig sån, jag ville inte gå ut och sånt. Jag var jätteblyg och skäms mot allt. Då jag var riktig sån asiatisk tjej var det. Bara inomhus och passade bara min dotter. Var hemma och pratade inte med någon alltså. Men sedan när vi

skulle flytta hit, vi fick ingen lägenhet någonstans och vi hade bara en månad. Vi ska flytta hit och hitta lägenhet och så. Så vi fick på Andersberg. Men när vi flyttade hit så började jag att gå ut och så. Bara gå runt och kolla hur var det. Så jag tycker det har varit bra med kyrkan och bibliotek och här centrum är jättefint med så mycket aktivitet och sånt. För barnen och för alla, jag menar för vuxna också. Så jag tycker det var bra. Och det är faktiskt, jag hade inte kommit här ute och om jag hade inte bott här så jag skulle vart invandrare, sådan du vet fortfarande kan prata engelska och så där. Så ja, jag har utvecklats ganska snabb, om två år vi bodde och sedan efteråt jag började direkt att jobba och pratade svenska och allting. Så jag har lärt mig här.

Det intressant att se hur Gisela menar att livet, gemenskapen och boendet på Andersberg har lett till att hon idag inte är ”invandrare” längre. Omgivningar och det sociala utbudet i Andersbergs centrum öppnade viktiga dörrar för Gisela, hon vågade att gå ut.

Gisela och Görans berättelse skiljer sig ganska mycket från de andra familjerna jag intervjuar. De arbetar båda heltid, men är också mycket aktiva på fritiden och särskilt Gisela berättar om ett stort engagemang på området, inom kyrkan och i form av kvällskurser. Göran nämner möjligheten att lära känna folk som en tillgång på Andersberg och båda talar om att de alltid har folk hos sig och att de uppskattar besök. Gisela understryker dock att det blir tufft schema ibland och att hon har fått dra ned på saker för att få mer tid med barnen. De måste alltid få komma i första hand. Paret betonar att med den livsstil de har, med stort socialt umgänge, mycket fritidsaktiviteter, vilja att resa och att samtidigt ha heltidsarbete och barn kan de inte tänka sig en bättre boendeform. Eget hus tar tid och resurser som man slipper att ta ansvar för i en hyreslägenhet. Det finns alltså mer utrymme tids- och resursmässigt för annat än boendet om man bor i hyreslägenhet.

Det är annars ytterst få av de intervjuade föräldrarna som umgås med grannar eller deltar i gemensamma aktiviteter på bostadsområdet som arrangeras av till exempel hyresgästföreningen. Få är med i hyresgästföreningen och säger att det beror på att det är bara för äldre som har tid, till skillnad från dem själva. Muhammad sammanfattar mångas inställning till gemenskap och umgänge med grannar med orden: *Om vi bor på Andersberg eller i Oskarström spelar ingen roll. Vi har ingen tid.* Mariam fyller i: *Ja, vi tänker inte på kompisar eller vänner, nej.* De menar att de har fullt upp med arbete, barn och skola. De har ingen släkt i Sverige, men umgås med en annan familj som bor inne i Halmstad och som de träffar ungefär en gång i månaden. Men barnen har många kompisar. För deras skull är det en avgörande skillnad att på Andersberg eller i Oskarström.

Att barnen får och bör ha många kompisar är en självklarhet och av hög prioritet för föräldrarna. När det verkar svårt för barnen att få vänner är det en anledning till att flytta. Men själva ser de flesta inte umgänge eller vänskap (kompisar) i bostadsområdet som en möjlighet eller tillgång.

Ensamhet

Just att bo i Söndrum och just att på Bäckagård, det har varit en guldgruva för mig. Faktiskt det har det varit.

Med citatet menar Daniella att utan sitt boende på Bäckagård och det stöd hon haft från HFAB hade hon haft svårt att klara sin stora familj. På det sättet har det varit en guldgruva. Personligen har det däremot inte alltid varit så lätt att passa in och att få vänner. Daniella är ensamstående mamma. Hon berättar att de brukar skoja lite sinsemellan, de ensamma mammorna, om detta att de samlas just här. Daniella kom till Sverige som tonåring och efter några kaotiska år gifte hon sig och fick sitt första barn. Sedan dess har hon bott i samma lägenhet i nästan trettio år. Hon berättar att den person som under alla år som Daniella bott på området gjort störst ansträngningar för att lära känna folk var en "psykopattyp". Det var en ensamstående mamma med två stora barn som spred lögn och skapade intriger så att till sist var alla på gården osams.

Daniella har liksom Denise vare sig familj i Sverige eller särskilt många vänner i bostadsområdet. Hon beskriver att det bor ensamma mammor och äldre här, men att det också sker en jämn ström av in- och utflyttningar vilket gör att det inte blir särskilt långvariga relationer att bygga vidare på. Daniella har liksom Denise erfarenhet av helt andra boendeformer. Om Denise jämförde sitt liv i hemlandet vid ett liv på internat så har Daniella faktiskt levt i ett internat på en katolsk klosterschola under sin uppväxt.

Daniella uttrycker inte känslor av ensamhet som Denise gjorde. Hon berättar om grannar som hon ofta talar med och om umgänge med andra familjer. *Alla känner mina barn och det finns alltid ett vakande öga över dem*, berättar hon. Om det händer något blir hennes barn eller hon alltid tillfrågad. Det är ju inte alltid så att de är de skyldiga, men det är en slags säkerhetsåtgärd som jag uppfattar att Daniella uppskattar.

Samtidigt vittnar Daniella om hur det är att vara "utlänning" i ett område där majoriteten är etniska svenskar. Hon konstaterar att skolan och dagisverksamheten alltid har varit bra "även om det finns små rasistföräldrar och sånt. Och det finns det". Hennes barn är nästan de enda som har brun hy och svart hår på skolan och det har bland annat lett till mobbing av en av döttrarna.

Det är inte bara inställningen till ”utlänningar” som känns av utan också skillnaderna i ekonomi och inkomst. Många föräldrar är ekonomiskt starka i Söndrum eller ”välbeställda” som Daniella uttrycker det. Utifrån detta vittnar hon om att hon faktiskt ofta avstår från att gå på föräldramöten på barnens skolor. Efter en lång diskussion om hur det är att komma från ett annat land till Sverige och om hur det är att leva i ett välbeställt etnisk homogent område konstaterar Daniella: *Jag har tagit seden dit jag har kommit, jag har försökt lära mig bli respektabel.* Det är starka och laddade ord hon lägger fram där som berör erfarenheten av att inte passa in och att ha någon som ser ned på en (jfr Skeggs 1997).⁹

Denise och Daniellas berättelser om ensamhet och gemenskap lyfter frågor om hur man lär känna folk i ett nytt land och i ett bostadsområde. För dem handlar det om att både knäcka de sociala koderna och den ”brist” på gemenskap som ofta råder i ett bostadsområde. Plus att de utöver det och särskilt Daniella upplever att hon sticker ut både som ”utlänning” och som ”ensamstående låginkomsttagande mamma”.

Aspekter av status och mångfald i bostadsområdet

Maud berättar att när hon efter skilsmässan var tvungen att sälja huset och hitta en lägenhet i Oskarström med kort varsel fick hon direkt erbjudande från HFAB om den lägenhet hon nu bor i. Hon blev väldigt glad och det är hon fortfarande. Hennes äldsta dotter avstod däremot från att flytta med dit och hänvisade till de rykten som fanns. Där skulle bo skumma fyllisar och narkomaner. Folk skulle ha fått saker stulna särskilt i tvättstugan och intrång hade skett genom att folk klättrat in på balkonger och kikat in. Maud avfärdar detta som ”skitsnack” och att området och gatan är hur bra som helst.

Hon berättar om sig själv att hennes föräldrar kom till Oskarström samtidigt som ett stort antal landsmän under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal. I intervjuerna med barnfamiljerna i Oskarström omnämns denna migration som utmärkande för orten som levt med namn som lilla Böhmen och Jugoström. Ett annat utmärkande drag för orten är dess delning i två delar där Nissan utgör en för somliga oöverstiglig gräns. Marie hävdar till exempel bestämt att hon aldrig skulle kunna tänka sig att bo på andra sidan.

Beträffande Oskarström har jag inte direkt uppfattat någon statusstämpel, mer än anspelningen på arbetskraftsinvandringen från Jugoslavien för trettio år sedan, som inte verkar upplevas som direkt nedsättande. Inte på det sätt som till exempel Andersberg är

⁹ Den brittiska sociologen Beverly Skeggs bok *Att bli respektabel* som handlar om arbetarklass och genus och hur kvinnor studier om bildning, utbildning smak och klass är kanske de mest identifierar sig, identifieras och positionerar sig gentemot omgivningens föreställningar om smak, bildning, kvinnlighet och moral.

belastat med stämpeln "invandratätt". Denna skillnad mellan "invandrare" idag och de som kom "då" kommer också till uttryck i Mauds reflektioner kring en grannfamilj som var "araber från Iran eller Irak" och som bara satt och aldrig gjorde något. Hon säger att det kanske är fel att se ned på dem, men säger också att vi är alla rasister i någon utsträckning.

Mats, Maries man, som inte kommer från Oskarström utan en annan del av Sverige tar upp en annan aspekt av Oskarströms status i förhållande till andra områden. Han säger att han har hört att förr såg Halmstadborna ned på Oskarström men att det har ändrat sig på senare år. Martin som mer kommer in på ortens historia funderar över om förändringen kan bero på att förr var Oskarström en egen ort med starka politiska krafter på vänsterflanken samt egna bärkraftiga industrier, medan det idag är en "förort" till Halmstad. Maud som själv pendlar till Halmstad varje dag säger att hennes arbetskompisar ser på Oskarström som "tråkigt och lantligt". Detta leder till skämt, men påverkar inte hennes status på samma sätt som till exempel Gisela vittnar om när hon berättar för arbetskamraterna att hon bor på Andersberg.

Gina säger till exempel: *Ja, har man vant sig vid ett ställe så blir det ju som vanligt. Man kan inte se skillnaderna om man inte jämför det med något annat. Vi har inte haft möjligheterna, jag har inte bott på något annat ställe. Så man kan inte se det. Utan hör man då bara att folk säger: "Jaha bor du där?" Ja, vad är det för märkvärdigt med det. Utan det är ju helt ok för oss.*

Ungefär så berättar Gisela också samt att hon ibland får försvara sitt val av bostadsområde.

Dennis och Diana som bor i Söndrum, Bäckagård jämför också. De talar inte om rykten och status men återkommer flera gånger till att de bor på "rätt" sida Nissan. De ger en estetisk förklaring till detta och säger att de östra stadsdelarna är tråkiga, bara betong. På den västra är det mer grönområden och närmare till havet. Göran på Andersberg skrattar åt denna uppdelning som är lätt förvirrande och menar att den har historiska förklaringar. Bland annat handlar det om att i väst finns de äldre stadsdelarna och i öst de nyare. Han försöker också att reda ut de geografiska begreppen om varför det jag hade kallat syd är öst och norr bli väst och så vidare. Martin i Oskarström har också en historisk förklaring till att Nissan delar orten. Det är en politisk gräns där den ena sidan är mer röd och till vänster än den andra. Allt detta är dock mer kuriosa än av avgörande betydelse för barnfamiljerna.

I samtliga intervjuer med föräldrar talade vi således på olika sätt om mångfald och status. Som framgick ovan kopplade både Denise och Daniella denna problematik till skolan. Det är där det blir tydligt och kännbart att man har en annan etnisk eller ekonomisk situation än andra familjer i omgivningen. Daniella kopplade upplevelsen av detta till sig själv och underströk vikten av att vara respektabel. Denise upplevde att det hade drabbat hennes barn,

framför allt den näst yngste sonen, som upplevde att han behövde mer pengar och märkeskläder för att passa in.

Båda mammornas berättelser bär på ytterligare en dimension som kan relateras till frågan om status, de tillhör kategorin ensamstående mammor. Daniella berättar att de brukar skoja om det, men i Maries berättelse från Oskarström har det blivit mer än ett skämt. HFAB:s område Fjellgimegatan i Oskarström har gått under nicknamnet ”skilsmässogatan” och det har då använts lite nedsättande. Kanske är det rent av statusnedsättande?

Denise och Daniellas erfarenheter av att leva på Bäckagård som ”utländska”, ”ekonomiskt svaga” och som ”ensamstående mammor”, är erfarenheter som skulle kunna analyseras i termer av etnicitet, klass och kön. Martin i Oskarström berör ytterligare en ”mångfaldsdimension”, nämligen ålder.

Martin har bott i hyreslägenhet med sin son sedan han separerade för drygt tio år sedan. Martin ser många fördelar med Oskarström och det liv han och hans son kan leva här. Det är nära till skola och till sonens kompisar. Martin har ingen bil och pendlar med buss till sitt arbete inne i Halmstad varje dag. Beträffande frågan om att passa in vittnar Martin om en helt annan problematik än till exempel Denise eller Daniella. Han beskriver sig själv som *en lätt överårig far* och att andra i hans egen ålder har barnbarn snarare än barn och att det gör att han inte har så mycket gemensamt med andra barnfamiljer i området. *Lite lätt isolerade blir vi*, konstaterar han.

Jag har frågat samtliga familjer i alla bostadsområden om vad det är för folk som bor i bostadsområdet. Jag har fått svar från allt från ”Jugoslaver”, ”Albaner” eller att det ”är många olika nationaliteter” till att ”det är blandat, gamla och unga”. Olika personer har alltså uppfattat frågan olika och har därmed betonat olika aspekter, men frågan om ålder har dominerat i beskrivningarna av folk.

Generellt kan man säga att det upplevs som positivt att det är varierande åldrar bland de boende. Samtidigt är det bra om det är någorlunda homogent åldersmässigt eftersom föräldrarna vill att barnen ska ha tillgång till kompisar. Beträffande etnisk mångfald så framhävs det snarare som en nackdel än tillgång, främst av föräldrarna på Andersberg. Även om exempelvis Gisela underströk att livet Andersberg haft stor betydelse för hennes egen utveckling och att hon slutade vara ”invandrare” där så berättar hon också om svårigheter, främst i mötet med andras barn.

Andras barn

Gerda berättar att när hon flyttade till Andersberg så upplevde hon ett lyft beträffande barnens skolgång. Andersbergs- och Östergårdsskolan var mycket bättre än den skola barnen gått på i ett litet samhälle utanför Halmstad. Samtidigt kan hon idag se att dessa skolor i sin tur är sämre än andra i kommunen. Men det gör inget, *det bästa som är, mina barn trivs*, konstaterar hon. En anledning till att skolorna på Andersberg är sämre är enligt Gerda den stora andelen invandrare:

Här i Andersberg är jättemånga invandrare och man märker också att lärarna inte bryr sig om... För att föräldrarna först och främst tar inte initiativ. För att det är jättemånga föräldrar som är kanske analfabeter också. Som kan ingenting eller bryr sig inte om sina barns framtid, bara viktigt att barn ska gå ut från huset. För att jag har märkt själv att jättemånga mammor, bara att de ska ha rent i huset, barn måste gå ut. Så det spelar ingen roll vad ska de barnen göra ute. Men i alla fall, vad ska de göra ute?

Det sker en glidning i citatet från vad skolan gör för barnen till vad föräldrarna gör. Gerda uttrycker en undran över att mammor inte kan ha barnen hemma och se efter dem. Hon kopplar det lite löst till deras analfabetism och en allmän inställning att barnen inte kommer i första hand. Själv vill hon inte släppa iväg sina flickor utan att veta var de är eller med vem. Helst vill hon ha dem inom synhåll. Gunilla bekräftar detta behov av att se sina barn.

För alla föräldrar handlar det om trygghet att kunna släppa ut sina barn utan att de ska behöva stå och vaka hela tiden. Samtidigt måste framför allt de som har mindre barn, upp till tio tolv årsåldern ha kontroll på var barnen är och med vem, precis som Gerda också sa. Det blir emellertid ett orosmoment när andra föräldrar inte håller koll och när andras barn ställer till bråk och när det inte finns vuxna som man tala med eller som kan medla mellan barnen.

I det projekt som jag beskrev i inledningen där forskare från Mångkulturellt centrum, Botkyrka och Nordiska Museet följer upp etnologen Eva-Lis Bjurmans studie av barns vardag i olika Stockholmsområden från 1970 talet diskuteras detta behov av att "ha koll på sina barn". Johansson hänför i en diskussion om barnens vardag och möjlighet till rörelse och lek i bostadsområdet till en kluvenhet från föräldrarnas sida. Å ena sidan finns en lång, mer än hundraårig tradition som handlar om att visa sin status och klass genom att hålla sina barn bort från gatan eller att rädda andras barn från gatuliv. "Gatan" har framstått som ett hot mot barnens moral och utveckling vilket fångas i begrepp som gatubarn, gatflicka, gatpojke, gatuvåld osv (Johansson 2006, Högdahl).¹⁰ Å andra sidan finns en nästan lika lång tradition

¹⁰ För vidare diskussion kring detta se Elisabeth Högdahls avhandling Göra Gata från 2003.

som värnar om frihet och betydelsen av närhet till naturen. Bäst fångas kanske detta i Astrid Lindgrens böcker där barn i olika åldrar leker i såväl ganska dystert ohälsosam stadsmiljö (Bröderna Lejonhjärt, Nils Karlsson Pyssling, Mio min Mio) som i lantliga idyller (Emil i Lönneberga, Bullerbybarnen) utan nästan någon insyn från vuxna.

Gerda, Gunillas och Giselas farhågor kanske kan förstås utifrån dessa två tanketraditionerna, där man å ena sidan vill ge barn frihet att kunna gå ut och leka utan vuxnas insyn och å den andra tycker att det är lite otrevligt när de inte vet vad det är för barn som befinner sig på deras egen gård.

Gunilla upplever vidare att språk och kultur kan utgöra oöverstigliga barriärer i sådana sammanhang. Hon reflekterar över detta när hon medger att det handlar om kulturella och språkliga skillnader, om att vissa grupper/nationaliteter håller sig för sig själva och att det förvisso i sig inte är ett problem utan en naturlig del av tillvaron och kanske till och med en fråga om yttrandefrihet. Men när det drabbar hennes barn blir hon ledsen och tycker att det är synd att det ska behöva bli bråk. Det är inget positivt sätt att lära känna varandra på.

Gisela tar upp en annan dimension av det hela när hon säger att det enda problemet med skolan är att det är många invandrare. *Jag vet inte, men många av barnen har inte, de är ouppfostrade eller så.* Brist på uppfostran är kanske precis vad Gerda och Gunilla också talar om när de funderar över att en del föräldrar låter barnen sköta sig bäst de vill medan de själva kanske städar. Här bekräftar Gisela liksom Gerda och Gunilla att ett stort antal så kallade invandrabarn betyder problem. De har föreställningar om detta som de använder för att förklara hur det är i området och kanske kan detta ses som ett exempel på det Wacquant (1996) beskriver som konsekvens av rumslig stigmatisering. De som bor i området införlivar stigmatiseringen i sin egen tolkning av området och dess boende. Det leder till dels att man svartmålar andra grupper som precis så dåliga som ryktet säger dels att det blir brist på social kohesion.

Gisela och Göran berättar om liknande erfarenheter som Gunilla i citatet ovan. Göran säger till exempel på vad som kan vara en nackdel med att bo på Andersberg: *Det som är dåligt är att ehh en del personer har svårt att integrera sig till det svenska samhället. Det blir klickar med att man umgås bara inom sin egen grupp en del. Det är lätt i ett sånt här område där man stackar folk tätt inpå varandra. Ehh det kan gnissla lite grann mellan folk (kultur) men... inget större problem.*

Det är inget större problem, men kan vara det. Gisela berättar att muslimer sagt ifrån beträffande en del inslag i undervisningen. De vill inte att deras barn ska vara med på julavslutningen i kyrkan till exempel. Gisela tycker att det lite tråkigt och att de kanske inte

skulle ha bott här i så fall. Gunilla tycker att det är negativt att barnen inte får börja läsa engelska i tredje klass som resten av Halmstads skolor.

Ja, jag reflekterade mer över att jag har väl varit inställd på engelskan, att man började med det när man gick i trean. Och jag blev förvånad när han inte fick någon engelska då. Så jag frågade. Jo, och svaret som jag fick då det var att de börjar inte med det förrän i fyran därför att det blir för mycket för de andra. I och med att de har hemspråk och så där. Men jag ser det som så att hemspråk, det lär de sig hemma också. Så varför skulle det egentligen vara så jobbigt att börja med engelska egentligen. För oftast, de som har hemspråk, de pratar sitt hemspråk hemma också. Och då lär de sig hemspråket också ändå hela tiden.

En drastisk tolkning skulle kunna vara att säga att Gina och George är just exempel på personer från en grupp som beskrivs som slutna eller bara umgås med varandra. Gina berättar att hon endast umgås med familj och släkt från hemlandet. Vidare är de muslimer och barnen läser modersmål i skolan. Vi pratar inte specifikt om julavslutningen, men Gina konstaterar att: *När det gäller Ramadan så är det ju ingen fasta nu som är aktuell för just dem. För att min dotter har blivit lite äldre nu så hon har provat på fastan i en halvdag och det har fungerat ganska bra (skratt). Men i framtiden så ser jag fram emot att det kommer att fungera utmärkt. Jag tror inte att lärarna har någonting emot det om inte, om vi vill ha det så.*

Gina ställer sig frågande inför tolkningen av Andersberg och den bild som omgivningen har. Hon ställer sig framför allt frågande inför att bråk och ”invandrare” skulle höra ihop. Hon säger: *Ju mer invandrare som samlas i ett ställe desto mer bråk kan det vara kanske. Inte vet jag. Så har vissa förstått det. Det är ingen grundtanke heller (skratt).*

Hon upplever inte mångfalden av människor med olika nationalitet, språk, religion eller ålder som besvärande eller orsak till konflikt vare sig för egen del eller för barnen, utan svarar att:

Gina: Jag vet inte. Det som jag kan uppleva är värst är att hissen kan ju bli mycket smutsig och ingångarna kan bli förstörda snabbt och ingenting vara längre. Man tänker just på de här HFAB, hur de har satsat så mycket nu på det nya biblioteket och invandrar, eller vad heter det invandrar...

K: Medborgarservice.

Gina: Medborgarservicekontoret eller vad det nu heter. De har förstört så mycket och jag tycker att det är synd att folk har det här...de kan inte låta bli att förstöra. Just den gruppen. Jag säger inte alla. Utan vi var så stolta över att vi ska få en ny fin Andersbergscentrum och helt plötsligt så blir det så...

K: Men är det ungdomar som...

Gina: Det måste vara sådana ungdomar som är utsatta för psykiskt våld eller nåt.

Jag ska inte utveckla det här, men lite talande är det att Gina använder ordet invandrar... om medborgarservice. Som jag har skrivit om i andra sammanhang finns det något motsägelsefullt i begreppen ”invandrare” och ”medborgare” om man börjar dekonstruera dem (Gustafsson 2004). Det är ju ingen slump att HFAB upprättar en lokal för Medborgarservice på Andersberg och inte i Bäckagård eller i Oskarström. Ginas viktiga poäng om vad som verkligen är oroande i vardagen gäller således skadegörelse av den materiella omgivningen leder in på nästa tema om trygghet och vad som hotar den.

Diskussion: Socialt hållbar utveckling – social kohesion

Social gemenskap och utrymme för de boende i ett område att samlas kring gemensamma frågor och ärenden ses ofta som något grundläggande och viktigt. Författarna till HFAB:s undersökning *Från golv till tak* skriver till exempel i sin rapport:

Ansvar för gemensamma angelägenheter skulle kunna bidra till att återskapa grannrelationer och ett socialt nätverk som i sin tur skulle tillföra bostadsområdet och kommunen nya sociala kvalitéer (Appelqvist m fl 2004:11).

Inkorporerat i idén om att bygga bostadsområden finns värdet av social gemenskap. Såsom citatet antyder handlar det bland annat om att *återskapa* något. Är det något som fanns förr? Det framgår inte heller vad social gemenskap innebär eller hur det fungerar. Värdet av social gemenskap står ändå oftast oemotsagt (jfr Daun 197??) + fotnot. För om man säger emot och menar att det inte är viktigt som en del i det goda boendet var hamnar man då? Värderar man då individualism, autonomi och rättigheten att sköta sitt eget, men utan att behöva bry sig om andra. Kanske syns en sådan inställning i Maries definition av hem som: *ens eget som man ska ta hand om?*

I de områden jag besökt och intervjuat finns inga sådana gemensamma överenskommelser eller arrangemang. Flera föräldrar berättar om att hyresgästföreningen ordnar boulespel och grillfester, men ingen av dem deltar i detta. Den enda som verkligen menar att hon uppskattar gemensamma aktiviteter är ett av barnen, Bella, som svarar att det som gör henne glad är när det ordnas loppis och fika borta på granngården. De intervjuades svar, särskilt då föräldrarnas handlar om att man *inte* har gemenskap och kontakt med andra på området mer än i enstaka och utvalda fall.

Denise är den enda som efterlyser möjligheten till att sitta ned ute i de offentliga utrymmen som finns till exempel intill lekplatsen för att på så sätt lära känna folk. Hon är också en person som har erfarenheter av helt andra slags boendeformer i ett annat samhälle.

Föräldrar har angivit andra kontaktnät som är viktigare. Framför allt talar man om släktingarna och att de betyder mer under åren med små barn än annars. På så sätt präglas de vuxnas svar av individualism och att man inte är beredd att ta sig tid för gemensamma frågor och ärenden. Det är till exempel få som engagerar sig i hyresgästföreningar av den anledningen.

Det finns en hel del forskning som utgår från exempelvis modernitetsteorier som handlar om samhällsförändringar under 18- och 1900-talet i företrädesvis västerländsk kontext. Inom ramen för modernitetsteori har frågor om nya former av social gemenskap som något ständigt föränderligt, rörligt och högst ömtåligt och riskabelt spelat en central roll (t ex Beck 1992, Giddens 1991, Melucci 1992). En tanke är att det är svårt att bygga upp relationer och därmed social gemenskap med grannar eftersom de många gånger är utbytbara. Jag tänker på Gunilla som levt stora delar av sitt trettioåriga liv på Andersberg och som ändå inte känner någon där i den bemärkelsen att det har varit en granne.

Vidare finns det inom moralfilosofin en hel del teorier om hur individualism och värdet av att förverkliga sig själv (också som en del av moderniteten) har brett ut sig på bekostnad av de "klassiska" medborgardygdena som går ut på att människor i ett samhälle har ett medborgerligt ansvar, en känsla för det gemensamma, en vilja att ta del i kollektivet och mellanmänniskt förtroende (jfr exempelvis Bennich-Björkman 1999:226, Taylor 1997). Kanske kan till exempel föräldrarnas oro över barn som inte hör till gården eller som rör sig över större områden på Andersberg och som därmed är okända tolkas som ett exempel på att man som förälder i dagens samhälle har svårt att ta ansvar för andras barn. Var och en ska se efter sitt eget.

Eftersom social gemenskap ofta beskrivs som eftersträvansvärt och eftersom det sällan definieras utan tas för givet utifrån en kanske idealiserad föreställning om hur det var i samhällen och grannskapsområden förr vore det intressant att vidare undersöka denna de boendes individualism samt alternativa sociala gemenskaper och umgängesformer. Utifrån denna begränsade studie går det att se att det finns lite umgänge grannar emellan och ett lågt intresse för att etablera fler kontakter. Samtidigt vittnar Denise påtalade ensamhet samt önskan om några bänkar om att det finns andra dimensioner av det sociala. Hon vill ha mer kontakt och det kanske andra också vill, men uttrycker det inte av olika skäl. Kanske handlar

det om känslan av att inte passa in, eller om att det är lättare att istället förlita sig på familjen men att man önskar att det vore annorlunda.

Djupare studier av människors umgänge och syn på social gemenskap i ett bostadsområde skulle leda fram till teorier om vad socialt hållbar utveckling i samtiden står för istället för att fastna i idealiserade föreställningar om hur det var förr. Liksom jag skrev i inledningen finns det många teorier om gemenskap. Robert Putnam har exempelvis beskrivit den ofta använda teorin om överbyggande och sammanbindande relationer (Putnam 2000). De överbyggande handlar om att personer bygger nätverk bortom och över den egna gruppen, medan sammanbindande handlar om att hålla samman och stärka den egna gruppen. Danielle van der Burgt (2006) talar vidare om starka och svaga relationer där de svaga anspelar på bekanta och starka på familj, släkt och nära vänner. Begreppen är användbara för att beskriva skillnaderna exempelvis i min studie mellan barn och vuxna. De vuxna tenderade att hålla mer på de starka relationerna och att odla dem och därmed sammanbindande verksamhet. Barnen däremot är i en fas då de lär känna andra än familjen och de odlar därmed de svaga relationerna i första hand och därmed överbyggande verksamhet. Resultatet eller målet tycks dock vara att skapa förutsättningar för i längden starka relationer och därmed sammanbindande verksamhet. Det senare kanske stärks i samband med att man som i barnens berättelser besöker varandra, sover över, firar varandras födelsedagar och så vidare.

Ibland kan dessa teorier om gemenskap dock framstå som banala och jag tror att det är viktigt att undersöka särskilda aspekter av det sociala mer på djupet. Ett par frågor som exempelvis återfinns i föräldrarnas berättelser är frågan om å ena sidan närhet till familj och släkt och å den andra bristen på förtroende för andra "okända" vuxna som möjliga bevakare av barnens framfart och trygghet.

Flera familjer oavsett etnisk bakgrund, svensk, oskarströmsk, arabisk eller annat prioriterar att leva nära familj och släkt. De jag har intervjuat visar att viljan och värdet av att vara nära sin släkt just under den tid då barnen är små, är stark oavsett vad personerna har för etnisk eller nationell bakgrund. Det är således inget som utmärker "individer med utländsk bakgrund" vilket annars ofta har framhävts.¹¹ Det kan vidare knappast ses som något kontroversiellt.

¹¹ En vanlig föreställning som ofta förs fram i till exempel media är att boendesegregationen är en konsekvens av att invandrade personer väljer att bosätta sig nära sina landsmän och släktingar. I den statliga utredningen *Det blågula glashuset* tas avstånd från detta: "Att hävda att individer med utländsk bakgrund bosätter sig nära sina landsmän av fri vilja är en generalisering som anonymiserar och avindividualiserar invandrare i linje med ett kulturrasistiskt tänkande" (SOU:2005:56:328-329). I enlighet med resonemanget ovan går det att tvista om huruvida detta att leva nära släkt och landsmän är något människor aktivt väljer och strävar efter eller om det är något de "förpassas" till därför att inga andra alternativ finns tillgängliga för personer med invandrarbakgrund,

En annan iakttagelse är att boende i områden med hyreslägenheter ger möjligheter till att faktiskt samla ihop nära och kära i en och samma trappuppgång på ett sätt som inte är möjligt någon annanstans. Boende i hyreslägenhet är med andra ord en utmärkt möjlighet för den som vill ha sin mormor, kusin eller faster i samma trappuppgång. Några av de intervjuade föräldrarna har gett uttryck för just det faktum att de faktiskt prioriterar att leva nära sina släktingar eftersom de utgör en resurs och ett stöd för familjen när barnen är små. Det är vidare viktigt att barnen får möjlighet att knyta band till sina far- och morföräldrar liksom mostrar, farbröder, kusiner och så vidare. Det är Gina som tydligast betonar detta. Göran nämner vikten av närhet för barnens skull, medan Marie och Maud vill ha nära men inte för nära.

Maud har avstått från att flytta till ett visst bostadsområde eftersom hennes föräldrar och landsmän bor där. Hon menar att de inte ska ha för mycket insikt i hennes liv. Här kommer hon in på ytterligare en viktig aspekt av social gemenskap, nämligen social kontroll. Det är ett begrepp som ofta förknippas med de tätt sammanvävda nätverk som förr fanns i bondbyar, fiskelägen eller brukssamhällen. Då var kontakterna utanför hembygden begränsade medan kontakterna inom lokalsamhället eller grannskapet var desto fler och tätare. Sådana lokala nätverk skapade social gemenskap och trygghet men också social kontroll (Hellspong/Löfgren 1974:339). Det Maud talar om är ju att undvika social kontroll. Till skillnad från gemenskap beskrivs kontroll ofta som något negativt eftersom den begränsar de enskildas privatliv och fungerar som en moralisk grindvakt.

Daniella lyfter däremot fram dess positiva egenskaper. Hon är nöjd med att hennes barn är kända på området, att alla vet vilka de är. Det gör att de har alltid ögonen på sig. När något händer blir de alltid tillfrågade även om det inte alltid är de som är inblandade. Det hade ju kunnat upplevas som förolämpande. Vilket till exempel ett av barnen, Billy ger uttryck för när

arbetslösa och så vidare. Det förra har som sagt kommit att bli ett vedertaget antagande inom segregationsforskning och i debatten runt omkring. Det senare att människor skulle "förpassas" till vissa bostadsområden och bostadsformer har däremot undersökts i ringa omfattning (SOU 2005:56:325)

Vidare har argumentet om att människor självmant väljer att bo segregerat (nära sina landsmän och familjemedlemmar) antingen använts som hot eller bot. Hotet handlar om att segregationen ökar på grund av dessa människors strävan att avskilja sig och ställa sig utanför det svenska samhället. Boten har varit att vända på det hela och att sluta se segregation som ett problem eftersom människor faktiskt lever såsom de själva önskar.

Det finns emellertid såsom framgick av citatet från den statliga utredningen *Det blågula glashuset* ovan all anledning att vara skeptisk mot argumentet eller "klyschan" att personer med utländsk bakgrund väljer att bo nära sina släktingar och landsmän. En anledning till att vara skeptisk mot detta är att forskning har visat att det faktiskt inte förhåller sig på det viset. Det finns ytterst få tecken på enklavisering, det vill säga att etniska och nationella minoriteter lever tillsammans (Ericsson m fl 2002, Andersson 2001). En annan och kanske viktigare är att det med ett sådant argument blir ensidig förklaring på ett fenomen (problem/möjlighet) som har flera dimensioner. Något som vi idag vet väldigt lite om är, om och, i vilken utsträckning segregation kan ses som tecken på diskriminering på bostadsmarknaden och där är bostadsföretagen en viktig, men utforskad aktör (jfr SOU 2005:56:338).

han berättar om ett brev som HFAB skickat till hans pappa där företaget "varnade" om att de hade ögonen på Billy. Daniella däremot ser det som en trygghetsfaktor och en garanti dels för att barnen håller sig inom ramarna för det som de får göra, dels att om det händer dem något så får hon snabbt veta det.

Intervjusvaren tyder på att det finns väldigt lite social kontroll i bostadsområdena. Förmodligen är det som en konsekvens av att det inte finns särskilt mycket social gemenskap och att det stora flertalet boende är anonyma. Gunilla berättade till exempel om hur barn som hon inte vet varifrån de kommer leker på gården utanför. Hon tycker att det är bra på ett sätt eftersom barnen lär känna fler, men tråkigt för att det ofta blir bråk. Själv ser hon liksom alla de andra intervjuade föräldrarna till att alltid veta var hennes barn är. Föräldrar sköter således kontrollen till största delen på egen hand eller med hjälp av släktingar.

Det enda sammanhang då de förlitar sig på andra vuxna är i skolan eller på fritids och det kan vara svårt ens då. Gerda berättar till exempel att hon har försett sin dotter med mobiltelefon så att hon kan ringa och höra att allt är bra när hon vill.

Föräldrarna har således andra strategier än att förlita sig på andra vuxna och personer i omgivningen för att passa eller kontrollera sina barn. Det vore intressant att undersöka detta vidare för att ta reda på mer om dessa strategier och om hur det förändrat familjebilden. Flera föräldrar, till exempel Denise, berättar om att barnen är hennes viktigaste sällskap i vardagen. Vidare är kanske det mest intressanta att undersöka alla de som inte anses hålla "koll" på sina barn. Mammor som liksom i Gerdas beskrivning bara motar ut barnen när de ska städa utan att bry sig om vart de tar vägen. Hur tänker föräldrar idag? Vad har de för strategier för att passa sina barn? Och vad betyder det att dessa barn som ingen tycks se efter framstår som ett orosmoment för andra?

Vid sidan om frågan om social gemenskap i bostadsområdet och dess vara eller icke-vara liksom om frågan om ansvar för egna och andras barn finns en annan fråga. Den vänder på perspektivet och handlar om att det kanske finns en längtan efter social gemenskap, men att man inte släpps in. Jag ska i detta avsnitt försöka lyfta fram några aspekter av inkludering och exkludering på ett bostadsområde.

Sedan årtionden har integration fått stå som motsats till segregation i allt från mediala, vardagliga till bostadspolitiska sammanhang såväl som i forskningsrapporter. Exempelvis har områden som Andersberg beskrivits som segregerade och målet har varit att vända segregation till integration i det svenska samhället. Idag har fokus flyttats och allt oftare ställs integration mot diskriminering. Fokusflyttningen vittnar om ett nytt perspektiv på hela problematiken. Det är inte personerna i det segregerade området som inte lyckas integrera sig.

Utan de hamnar "utanför" på grund av diskriminering. Det finns således någon/något som diskriminerar, exkluderar och sorterar bort.

Ett tecken på att det förekommer strukturell diskriminering i form av att det är omgivningen som exkluderar är Denises och Daniellas tankar om att det finns faktorer som ligger bortom deras egen inställning och vilja. Det är yttre faktorer som gör att det är svårt att träffa vänner och umgås med andra i bostadsområdet. Att vara "utlänning" eller att vara "ekonomiskt svag" i ett etniskt homogent välbeställt bostadsområde kan leda till att man drar sig undan lite. Eller tvärtom, att vara "svensk" och ekonomisk stark i ett etniskt heterogent och ekonomiskt svagt område gör att man kan bli inflytelserik och ta för sig. Om detta handlar Daniellas erfarenheter av att anpassa sig och att försöka bli respektabel i kontrast till Görans erfarenhet av att det är lättare att lära känna folk eller Giselas tankar om att hon har utvecklats genom flytten till Andersberg. Gisela beskriver närmast en privilegierad situation som naturligtvis är lika viktig att förstå och undersöka som de underprivilegierade.

Debatt kring integration och integrationspolitik har som sagt under senare år kommit att innehålla allt mer kritik mot integrationsfrågor i svenska sammanhang se t ex (SOU 2005:51). Kritikerna menar att för stort fokus läggs på dem som ska integreras, vilka ofta kategoriseras som "invandrare" och som ofta framställs som socialt och ekonomiskt svaga och segregerade. Ett sådant fokus har gjort att man har satsat på "invandrarna" och har gjort ett antal större och mindre insatser för att öka "invandrarnas" integration genom att stödja kunskap i svenska språket, stödja "invandrarnas" egna sociala nätverk samt, kanske viktigast av allt stöttat för ökad sysselsättning och därmed trygg inkomst och stabil social situation (se t ex Storstadssatsningen). Kritiken mot detta är att det blir för ensidigt och att "invandrarna" hela tiden blir det som måste åtgärdas. Som ett komplement till, eller i radikala fall istället för, sådana satsningar uppmanar kritikerna att man bör undersöka förekomsten av strukturell diskriminering. Med strukturell diskriminering avses då:

...regler, normer, rutiner vedertagna förhållningssätt och beteenden i institutioner och i andra samhällsstrukturer som utgör hinder för etniska och religiösa minoriteter att uppnå lika rättigheter och möjligheter som majoriteten av befolkningen har. Sådan diskriminering kan vara synlig eller dold och den kan vara avsiktlig eller oavsiktlig. (Dir. 2003:118. S3-4)

Istället för att främja integration handlar kritiken om att motverka diskriminering och då måste blicken vändas mot de personer och de institutioner som diskriminerar, alltså

majoritetsbefolkningen, myndigheter eller arbetsmarknadens eller bostadsmarknadens strukturer.

En viktig del i detta, för att inte hamna för långt ifrån Daniellas, Denises, Görans och Giselas erfarenheter handlar om attityder och föreställningar. Det är det faktum att det råder en norm om hur man bör bete sig som gör att Daniella upplever att hon försöker att vara respektabel. Det är omgivningen, i detta fall till exempel barnens klasskompisars föräldrar på föräldramöten som gör att hon upplever detta. Kanske är det bara hon som erfar det och ingen som tänker så, men idén om att andra skulle bedöma henne negativt finns där och hon förhåller sig till den. Idén om att hon måste vara respektabel med allt vad det kan innebära har inte uppstått i ett vakuum utan uppkommer av erfarenheter, av det som sägs och görs runt omkring Daniella och alla oss andra varje dag och genom olika medier.¹² Det är därför centralt att kunna identifiera sådana upplevelser och försöka dekonstruera vad de kommer av. Sådana frågor hamnar utanför denna studies ramar. De säger dock något om normer, attityder och föreställningars betydelse för socialt hållbar utveckling och är därför viktiga att undersöka vidare.

Intervjupersonerna berättar om att livet i en heterogen miljö präglad av mångfald i termer av nationaliteter, religioner, språk kan ställa till trassel. Detsamma gäller stora ålderskillnader som till exempel Martin upplever. Klass eller annorlunda uttryckt socioekonomisk situation kan också upplevas som problematisk i de fall där omgivningen upplevs som välbeställd och den egna situationen som svag i jämförelse. I förhållande till nationaliteter, religioner och språk vittnar de intervjuade på Andersberg om direkta konfrontationer främst mellan barnen och i skolan eller att de inte bryr sig. Ingen talar om att de känner sig utanför på grund av detta även om det kan vara arbetsamt att hantera. Gisela talar ju till och med om personlig utveckling och att hon inte längre är "invandrare" tack vare flytten till Andersberg. Det som sker på Andersberg mellan barn och mellan familjer verkar således inte leda till att människor upplever utanförskap.

Några av de intervjuade i Oskarström och Bäckagård berättar däremot om att de faktiskt upplever ett visst utanförskap, på grund av sin ålder eller på grund av sin ekonomiska situation. Det är ett utanförskap som kan ökas på ytterligare på grund av att de intervjuade har en annan hudfärg, nationalitet, språk, religion eller kulturell bakgrund såsom Ola och Daniella berättar om. Intervjusvaren tyder alltså på att man på Andersberg upplever ett mindre

¹² Det finns många studier och teorier om hur maktordningar etableras i ett samhälle. Antonio Gramscis teorier om kulturell hegemoni liksom sociologen Pierre Bourdieus inflytelserika (Gramsci 1981; Broady 1985, Elias och Scotson 1994).

utanförskap och att till och med uppfattningen om sig själv som invandrare kan upphävas. Samtidigt inträder utanförskapet i samma stund som man försöker ”integrera sig”. Utifrån detta kan man vidare fråga sig var integration är minst förekommande, kanske är det mot de ”välbeställda” områdena där majoriteten har ”etniskt svensk bakgrund” man ska rikta blicken och åtgärderna. Kanske är det där Medborgarservice ska ligga?¹³

Del 3

Barnen

Kompisar

Anna och Amanda sitter mitt emot varandra på den lilla mattan med motiv från lejonkungen. Jag sitter mellan dem och diktafonen som ska spela in vårt samtal ligger i mitten på Simbas nos. Det är ett trevligt flickrum med en liten byrå, en våningssäng och en ansenlig mängd gosedjur. Anna introducerar en del av dem för mig. Vårt samtal kommer att handla mycket om kompisar och om livet på Andersberg. Med stor lust och engagemang beskriver de sitt hus, området de bor på och ger detaljerade beskrivningar om hur man ska gå för att komma till kompisarna. De är två mycket upptagna flickor och Anna konstaterar att det är bara en dag i veckan som de har ledigt. ”Så här, på måndag, tisdag, onsdag, torsdag och fredag är vi på den vanliga skolan och på lördagar är vi på simskolan”. Efter skolan går de för det mesta till fritids, men de har naturligtvis tid för kompisar också. Det är emellertid inte alltid så lätt.

Kristina: Just det, men finns det något som ni skulle önska fanns här på området. Som skulle vara kul att ha?

Anna: Många kompisar.

Kristina: Ännu mer? För ni verkar ju ha ganska många.

Amanda: Anna har så många att det räcker.

Anna: Hihi, jag har bara fem.

Kristina: Tycker du, du har bara Alva eller och du har ju fler också, men tycker du att det är svårt att träffa folk. Bor det inte tillräckligt med barn här?

Amanda: Jo, jag tycker att det är svårt att träffa folk.

Anna: Allt man behöver...jag är en hitta kompis expert.

Amanda: Nehej du. Nehej du. Så fort jag hittar en kompis så bara woing (sveper med handen) tar hon den.

¹³ Jämför med till exempel Roger Anderssons diskussion om att rika områden är självsegrergerande och om att mycket tyder på att mångfald i ett bostadsområde sett till såväl ekonomiska som etniska skillnader är gynnsamt (Andersson 2007).

Kristina: Jaså. Ni är så jämgamla så att ni kan ha samma kompisar.

Amanda: Nej du. Det finns många skillnader.

Detta tema samt tre andra som också är intressanta att närmare analysera har jag valt att sammanfatta under rubrikerna: *Kompisar, Huset, området och grannarna, Skillnader och Annat boende?*

Ania 13 år svarar att det bästa med Andersberg är att man ha många vänner. Samma svar kommer från Amina, Abbe och även Bosse, Billy och barnen på Bäckagård. Inte oväntat är det också kompisarna som är bra med Oskarström. Omar som flyttade dit för ett par år sedan svarar att det har blivit bättre för honom än innan. "*Bättre för förut hade vi inga kompisar och gick aldrig ut.*" Nu har han en hel rad vänner som han räknar upp. Favoritsysselsättningen är att spela Playstation eller Nintendo och jag får en detaljerad beskrivning av hur många stjärnor Omar har samlat ihop i Super Mario medan kompiserna bara har fått ihop en tredjedel. När Alma träffade sin bästis gick det till så här. Alma hade börjat på lekis och hade där träffat en kompis. En dag när de var ute och lekte fick de syn på en annan flicka. Almas kompis sa, jag känner henne, ska vi ropa på henne? Sedan dess har den nya flickan och Alma varit kompisar. Så småningom började de i samma klass och kom överens om att de skulle dela "bästishjärta". Nu har Alma känt henne i fyra år.

Almas berättelse vittnar om flera saker. Hon visar inget behov av att ta reda på något om flickan när hon blir hennes vän. Det finns också en rad rutiner för hur en relation ska befästas, exempelvis genom att byta bästishjärtan. Att få en ny vän är inget dramatiskt utan kräver bara en kort fras: ska vi leka? Sedan får umgänget och leken utvisa om man blir vänner eller ej.

Alma berättar vidare att för ett tag sedan flyttade bästisen till ett annat bostadsområde och nu ses de sällan. Storasyster Ania förklarar:

Ania: De bjuder varandra på kalas och sådant.

Alma: Och hennes syster har fått ett barn och det fyllde ett år, i söndag var det va. Vi ska gå till.

Kamratens flytt till ett annat område innebär förändringar även för Alma. Hon lär känna ännu en del av staden och får ännu en betydelsefull plats bortom sitt eget bostadsområde. I Eva-Lis Bjurmans studie om barn i olika bostadsområden i Stockholm kom det fram att de intervjuade barnen upplevde att den stora omflyttning som präglar många förorter och miljonprogramsområden utgjorde en källa till oro för barnen (Bjurman 1981).

Andreas och Anneli har också bästisar som har flyttat. De bor nu i en liten ort utanför Halmstad.

Andreas: Men om våra grannar hade bott kvar här hade jag nästan gått ned varje dag. För jag gillar att leka med dem.

Kristina: Ja. Men du har ingen sådan kompis i huset nu?

Andreas: Nej.

Kristina: Men kan man springa ut på gården och bara träffa kompisar då?

Andreas: Då och då

De vuxna menade att det var svårt att lära känna folk i området och grannar bland annat därför att det var ganska stor omflyttning. För barnen blir det kännbart eftersom kompisar kommer och går. Både Alma, Ania, Andreas och Anneli har emellertid fortfarande kontakt med sina kompisar och åker och hälsar på med jämna mellanrum. I bästa fall sover de över. Ibland finns vännerna nära i andra fall allt för långt borta. Kanske ser man dem bara på sommarlovet när det finns möjlighet att resa hem till föräldrarnas hemland. Under tiden kan man längta och köpa presenter, vilket Amina och Abbe berättar om. Erfarenhet av kamrater som flyttar kan ses både som en tillgång och nackdel. Tillgång eftersom det vidgar världen och ger tillfälle att lära känna andra platser, nackdel eftersom det innebär brott i kontinuitet och den trygghet och känsla av välbefinnande som vännerna innebär för att boende ska vara gott sett utifrån barnens perspektiv.

Vänner på annan ort som har betydelse ger också barnen tillfälle att reflektera över sitt eget boende. Andreas vill flytta till en villa precis som hans kompisar har gjort och Alma drömmer om att bo i ett hus med trappor upp till hennes rum. Precis så har hennes bästis det.

Desto äldre barnen är, desto viktigare blir vännerna. Och de är inte utbytbara, bara för att man flyttar. Denise berättar att hennes två äldsta barn inte ens har brytt sig om att försöka lära känna någon på Bäckagård dit de flyttade för drygt två år sedan, utan håller fast vid vännerna där de bodde innan. I det avseendet liknar de mer de vuxnas beteende.

Billy och Bosse är bästa polare och de bor i samma hus. Bosse och hans syskon har liksom flera av de intervjuade barnen bott hela sina liv i samma bostadsområde och i samma lägenhet och kan sina platser utan och innan. Bosse liksom Billy talade varmt om kompisarna och allt kul de gör ihop. Mest handlar det om att bara vara tillsammans utan att till synes göra något särskilt.

Men annars är hela sommarlovet fritt. Förra sommaren så tror jag att vi tältade i över en månad jag och mina kompisar. Bara för att vara tillsammans hela kvällen, hade vi med oss DVD, allting, det var skitroligt.¹⁴

¹⁴ Danielle van der Burgt beskriver denna skillnad mellan de yngre och äldre barnens aktivitet. ”Medan yngre barn ägnar sig åt lek och spel gör äldre barn, från 13 år och uppåt tillsynes ”ingenting” utan bara ”står och

För alla intervjuade barn oavsett ålder är vännerna det som gör boendet gott. Det är således sociala aspekter som tillmäts betydelse, medan andra såsom bostaden, arkitekturen och omgivningarna kommer i andra hand om det nämns överhuvudtaget. På så vis stämmer barnen i denna studies uppfattning överens med ett väl dokumenterat mönster i en rad andra svenska och internationella studier (jfr Van der Burgt 2007, Morrow 2003). För att fullt ut förstå hur sociala relationer byggs upp och förvaltas inom ramen för ett bostadsområde är därför barnen och deras erfarenheter av stor betydelse. De tycks i långt högre utsträckning ägna sig åt att vara sociala inom ramen för bostadsområdets förutsättningar, medan vuxna använder sig av andra sätt.

Det finns många teorier om byggandet av sociala relationer och flera beskriver hur människor i det senmoderna samhället lever i så kallade rena relationer (Giddens 1993). I korthet och mycket förenklat handlar teorin om rena förhållanden om att förr, i traditionella samhällen var relationer människor emellan förankrade i tydligt definierade samhällsordningar. Människor hade positioner beroende på exempelvis titlar, egendom, yrke, kön och så vidare. Människors positioner var således förankrade i yttre ekonomiska och samhällseliga villkor som ofta byggde på hierarkiska uppfattningar såsom att mannen i familjen var överordnad kvinnan, eller att brukspatron var mer värd än sina dagsverkare. I och med det traditionella samhällets upplösning löstes också dylika positioner och hierarkier upp och genom industrialisering och urbanisering skedde omfattande omflyttningar av människor, förändrade ekonomiska villkor och förutsättningarna för möten mellan människor förändrades. Med rena relationer menas att de inte bygger på det arv eller de positioner som personerna bär på och att de värderas utifrån dem, relationerna är rena från det förutfattade och förflutna. Istället gäller det att i det gemensamma mötet bygga upp en relation och förståelse för varandras värde. Detta är ett krävande och riskfyllt arbete som ger mycket i form av intimitet och stärker det egna jaget, men det krävs tillit för att det ska fungera.

Av barnens berättelser att döma har de många strategier för att bygga upp relationer, genom att byta kompis hjärtan och genom dagligt umgänge i form av lek för de yngre och ”att hänga” för de äldre. Amanda vittnar om hur skört det skeende är när relationen ska byggas upp genom att beskriva hur hennes lillasyster Anna genast övertar hennes kompisar så fort hon presenterar dem. Ett annat hot, annat än konkurrerande syskon och lekkamrater är risken för att bli övergiven när någon flyttar.

hänga”. Detta ”stående och hängande” är dock en viktig social aktivitet enligt ungdomsforskare. Det är genom att stå och prata och titta på det som händer runt omkring som de lär sig om sig själva och om omgivningen (van der Burgt 2007:29).

Jag frågar också samtliga barn om det är något de är rädda för. Alla svarar nej och jag preciserar genom att fråga om det finns något gäng eller andra barn som de är rädda för. Samtliga svarar nej även på den frågan. Annars har tidigare studier visat att om barn är rädda för något i sitt bostadsområde så är det andra, kanske större barn (referens).

Billy och Bosse säger också nej, samtidigt är det kanske de själva som av andra uppfattas som gäng eller "busar". Bella och Benny pekade genast på sin storebror när frågan kom upp. Billy berättar att HFAB vid ett tillfälle skickade hem ett brev till hans pappa där de skrev att det hade hänt en del småinbrott i källarna och lite skadegörelse. Brevet innehöll inte någon direkt anklagelse bara att de hade ögonen på sig. Billy förklarar att han och hans kompis Bosse fick detta brev bara för att de är äldst i området. De är kända och har en viss status på grund av sin ålder vilket de verkar uppleva som en skön position, även om Billy kände sig orättvist utpekad genom brevet. Denna berättelse vittnar om betydelsen av att vara känd i sitt område och om att inte bara vara det bland kompisarna utan också bland andra grannar. Vad säger barnen om sina grannar? Och vilken roll spelar de för tillvaron och trivseln?

Huset, området och grannarna

Benjamin på Bäckagård talar om att det i vardagen faktiskt kan vara lite dåligt med utrymme för barn. Ett flertal gånger har grannarna klagat när han och kompisarna lekt på gården.

Benjamin: Ja, ja dom pensionärerna, de gillar inte barn. Alltså de gillar inte oss.

Kristina: Nehej. Som bor här runt. Och hur visar de det då?

Benjamin: De skäller på oss ofta när vi är ute och leker ibland. När vi spelar bandy eller fotboll så säger de alltid att vi ska gå ned på fotbollsplanen. Och så finns det en tennisplan jämte som man kan spela bandy på. Men det är inte lika bra. Då säger vi nej, vi spelar här man kan inte spela nere på tennisplanen.

Billy berättar om en "sur gubbe" som också skällde mycket, men som inte bor kvar längre. Omar berättar om en läskig granne. På Halloween hade hans granne klätt ut sig till en röd jävel och skrämt de mindre barnen på gården. En pojke blev så rädd att han sprang hem berättar Omar förtjust. Han berättar detta som svar på frågan om det finns något i området som han är rädd för. Först fick jag en detaljerad beskrivning av hur läskigt det kunde se ut när gardinerna i sovrummet skuggades på ett visst sätt. Omars mamma skrattar och säger att det kanske var något annat jag frågade efter. Det var det ju egentligen inte och jag fick ju ett ärligt svar. Bella och hennes bröder Bosse och Benny är väl de som verkligen har erfarenhet av att en granne är farlig. Honom var de rädda för eftersom han hotade barnen och till sist knivhögg deras pappa i axeln. Av berättelsen att döma är detta inget de är rädda ska upprepas utan det

hela levereras i lakoniska ordalag utan dramatik och utan den skräckblandade förtjusning som kryddade Omars berättelse om Halloween.

Kristina: Vad har ni för grannar då, i det här huset?

Amanda: Det är en...

Anna: En man med skägg.

Amanda: Nej, han har väl inte skägg. Jo han har lite skägg här och så har han en hund där uppe på sexan. Och så har vi ju Axel, den pojken där nere. Det var en trappa ner och så precis på trappan kan man se honom, kan man se hans hus. Eller hans dörr.

/---/

Amanda: Axel, det är...

Anna: ...en irriterande granne.

/---/

Kristina: Men ni verkar vara kompisar med era grannar då, med Axel och...

Amanda: Ja, fast det är inte så ofta som vi är med honom, för han är oftast dum.

Kristina: Jaha, vad gör han då?

Amanda: Han får utbrott och så.

Anna: och...och..och..

Amanda: Nästan så fort han inte får någonting som han vill ha så börjar han att gräla.

Jag blir full i skratt när de pratar om sin ”irriterande granne”. Flickorna uttrycker sig väldigt drastiskt och till exempel blir svaret på min uppmaning om att beskriva huset de bor i: *Fuskbygge!*

Amandas tankar om området väcker en del funderingar när hon säger:

Amanda: Tja, lite längre bort åt det hållet. Där är det mest elaka typer. Det är där på 111:an och så.

Kristina: Varför är de elaka där höll jag på att säga (skratt)?

Amanda: Det vet jag inte de har nog.. den här delen är väl mycket snällare.

Kristina: Jaha, kan det vara avgörande för var man får bo någonstans. Du är stygg, du får bo där. Du är snäll du får bo där.

Amanda: Jag vet inte. Jag tycker bara att de är lite mer elaka där borta. Annars så är de nog lika snälla som oss.

Det är i liten utsträckning som de intervjuade barnen har något att säga om sina grannar eller om vad det är för folk som bor i de olika bostadsområdena. Amandas indelning i ”elaka” som bor där borta och ”snälla” som bor här, var för mig lite oväntad. Hennes tankar berodde kanske på någon erfarenhet (hon hade faktiskt bott i det huset tidigare)

även om hon inte kunde precisera det. I kapitlet om föräldrarna tog jag upp mammans berättelse om ett ganska drastiskt beteende där hon faktiskt ständigt var rädd för att någon skulle bryta sig in i bostaden. Detta var medan familjen fortfarande bodde i huset där de ”elaka” bor.

Kanske bygger Amandas antagande på en indirekt erfarenhet där hon via sin mammas beteende har dragit slutsatsen att det fanns faror och ”elaka” personer som man borde se upp för. Samtidigt har hon direkt erfarenhet av platsen och människorna. Hon har bott och vuxit upp där och det gör kanske att hon tvekar när jag frågar henne. Med direkt erfarenhet avses det som en person själv erfår genom sina sinnen, syn, hörsel, luktsinne, känsel och rörelse, genom att kroppsligt uppleva platsen genom att använda den och vistas där. Med indirekt erfarenhet avses det som sägs om en plats genom kommunikation med andra personer exempelvis i face-to face kommunikation eller genom mer omfattande medier (jfr van der Burgt 2007:27). Uppenbarligen är dessa former av erfarenheter mycket nära sammanvävda och svåra att skilja på. I Amandas korta kategorisering av de elaka och de snälla återspeglas både direkta och indirekta erfarenheter.¹⁵

Vidare går Amandas uttalande att sätta in i ett större sammanhang som handlar om att bostadsområdet inte bara får betydelse och blir meningsfullt att leva på genom att där finns vänner utan att det också får moraliska dimensioner. Hon berättar inte bara vem som bor i huset utan också hur den personen är (jfr Christensen 2003:14ff). I flera av barnens svar görs dylika meningsgivande och moraliserande kopplingar mellan person, hus och platser.

När jag ber Abbas och Amina beskriva sitt hus och vad det är för folk som bor där börjar de i en helt annan ände än jag väntat mig:

Abbas: ...det är rött.

Amina: Alltså dörren är röd.

Kristina: Dörren är röd. Bor det många familjer i huset?

Abbas: Njæe.

Amina: Fyra.

Kristina: Bara fyra?

Amina: Jag, min lillebror, mamma och pappa.

¹⁵ Kulturgeografen David Sibley skriver om dylika beskrivningar och utgår från en psykoanalytisk teori om hur barn och vuxna distanserar sig från det vi uppfattar som annorlunda genom att själva framstå som normala. Detta görs genom distinktion mellan goda och onda, där jaget står för det goda och de andra, okända för det onda. Sibley menar att en sådan distinktion mellan det onda och goda är användbar för att förstå människors relation till andra människor och andra platser, men det får inte uppfattas som låsta positioner (Sibley 1995:5-9).

Barnen beskriver sin dörr, sin lägenhet och sin familj. Långt senare kommer vi fram till att huset är nio våningar och innehåller många lägenheter och att det är många som bor där utöver den närmaste familjen. Fast det är en sanning med modifikation eftersom barnen har såväl far- och morföräldrar som kusiner, mostrar, fastrar, morbröder och farbröder i samma hus eller i husen intill. Alma och Ania funderar så här om grannar:

Kristina: Är det viktigt vad det bor för folk häromkring tycker ni?

Ania: Ja.

Alma: Ja.

Ania: Man kan inte leva utan grannar!

Kristina: Nej, det kan man kanske inte. Men vilka grannar, har det någon betydelse?

Alma: Jag vet inte. Men vi har några grannar som bor i tvåan.

Ania: I vår trapp så känner jag inte så många. Det är typ inte så många barn i vår trapp, bara småbarn. Men i tvåan finns det några som är lika gamla som jag typ och vi umgås med dem.

Alma: Men hos våran pappa som bor närma, vi har jättemånga kompisar där.

Liksom Amina och Abbe relaterar Alma och Ania min fråga till kända personer i huset, familj, kompisar och andra barnfamiljer och inte till grannar i allmänhet. Det gör att vissa hus i området, men också vissa våningar i husen är viktigare och markeras i samtalet med ett nummer eller annan beteckning. Ania säger till exempel att hon har grannar på "tvåan". Jag tänkte inte på det då, men jag har fortfarande inte riktigt klart för mig vad till exempel "tvåan" är. Först trodde jag att det var en förkortning av husnummer 102. sedan upptäckte jag att även i intervjuerna med de andra barnen på Andersberg talade de om "tvåan", "nian" och "sexan" osv.

Amina berättar till exempel om sina kompisar: *Det är klasskompisar och några andra som, en tjej hon heter Anette, hon bor i nian. Hon, jag brukar komma hos henne. Men ibland kommer hon till mig och då leker vi tillsammans.* Nian betyder att Anette bor på nionde våningen i samma hus som Amina. I andra sammanhang talar barnen om husnummer, exempelvis i 111 där de elaka bor eller 115. Den geografiska beskrivningen av Andersberg som utgår från var kompisar och släktingar bor, kompletteras också med en vidare karta. Även den är subjektiv och bygger på ett urval av platser och hus där kompisar och släktingar bor. Förutom Andersberg känner barnen till ett antal områden, Kvibille, Trönninge, Kärleken. Och bortom Andersberg finns inte i första hand Halmstad eller någon annan svensk stad utan exempelvis Slovenien, Libanon, Spanien och Indien.

Kompisar och släkt får alltså stort utrymme i berättelserna om bostadsområdet. Det är de hus eller gårdar där vänner eller släktingar bor som är meningsfulla. Människor däremellan är i de flesta fall okända och därmed oviktiga ur barnens perspektiv. Vissa platser är kända, andra är det inte och det är familj, släkt och vänner som ger platser mening. Angivelserna av var personer bor och den nära kopplingen till kända personer i svaren säger något om barnens sociala nätverk på ett område. Ju fler barn som bor där, desto större blir benägenheten att "nätverka" Äldre personer, exempelvis personer i tjugo till trettioårsåldern eller i femtio till åttiotaårsåldern faller utanför deras nätverk. De förblir anonyma personer (som kanske har skägg) eller i vissa fall personer som gnäller och skäller.

Intressant är den identifikation som barnen gör med området. När jag intervjuade Billy en sen kväll hade han två "tjejkompisar" på besök. Jag frågade om de också bodde här och menade då på Bäckagård. Nej svarade Billy den ena bor på Bildhuggarvägen och den andra på Mosaikplatsen. Dessa distinktioner har betydelse och bygger förmodar jag på direkt erfarenhet och förmedlas av Billy till mig som får en indirekt erfarenheter av att det finns någon form av skillnader som gör att distinktionen blir meningsfull.

Ingen av de vuxna identifierar sig på det sättet med sitt område, hus eller adress. Däremot vittnar de om att de av andra identifieras genom området. Framförallt är det föräldrar från Andersberg som berättar om att de i andras ögon förutsätts vara på ett visst sätt när de anger att de bor på Andersberg. För de äldre barnen är denna identifikation viktigt i ett vi-dem skapande där man blir Bäckagårdsbo i relation till Tylösandsbo eller Trönningebo. Läger man till den moraliska dimensionen i kopplingen mellan person och plats kan man på så vis också identifiera sig som farlig, rik, snäll och så vidare beroende på vad det finns för idé om den plats man identifierar sig med.

Plats för lek

Billy har precis fått moped och med den åker han långa sträckor från Bäckagård till andra sidan stan för att träffa kompisar. Benjamin berättar att han när han inte har busspengar cyklar från Bäckagård till Fyllinge, Andersberg eller bara ned till stan för att träffa kompisar. Båda pojkarna är lite äldre och har ett helt annat rörelseutrymme än de yngre barnen. De är inte så beroende av att det är bra och roligt att vara precis utanför husknuten längre. Båda har dock erfarenheter av att det inte är självklart att vara och leka precis intill husknuten. Såsom citerades ovan berättade Benjamin att äldre grannar hade invändningar mot lek på gården. Billy saknar några bänkar.

Billy: Innan på sommarlovet fanns det några bänkar vid parkeringen borta vid Mosaik, men de har tagit bort dem till slut. Efter sommarlovet. Och då blev det ju lite trist. Där satt man ju alltid och hade kompisarna att snacka med.

Kristina: Varför tog de bort dem då?

Billy: Jag vet inte.

Kristina: Var det för att ni satt där kanske?

Billy: Nej, men var så, det stod en massa sådana HFAB märken och stod HFAB vid parkeringen så det var till för att man skulle kunna sitta och sånt. (harklar sig) Jag vet inte det var aldrig särskilt många. Liksom det var inte tjugo pers, vi kanske var fem stycken. Så vi var aldrig många så jag vet inte varför de tog bort dem. Det kanske var någon gång på kvällen, för det var ett parasoll där en gång och det tror jag gick sönder någon gång. Det var säkert någon som hade gjort det på kvällen och så trodde de att det var vi. Och sedan så ja, så tog de bort dem.

Utrymmet utanför och mellan husen är viktigt för alla barn som har intervjuats. Jag tog tidigare upp betydelsen av att ”stå och hänga” för de äldre barnen. Mats Liedberg diskuterar i sin avhandling om unga i bostadsområden utanför Lund hur viktigt detta ”hängande” är och att det finns utrymmen som är både öppna för insyn och stängda, till exempel källarutrymmen och tvättstugor (Liedberg 1992). I linje med Liedbergs diskussion utgjorde i så fall de bänkar Billy saknade en viktig mötesplats för välbefinnandets och det sociala nätverkets skull. På en parkering och mellan olika bostadskomplex, uppkallade efter konsthantverksbegrepp som gravyr, mosaik, bildhuggare och relief, vilka i sin tur leder till distinktion, utgjorde bänkarna en informell mötesplats i ”korsningen” mellan olika platser som av barnen uppfattades viktiga att åtskilja.

Om det inte verkade helt självklart för Benjamin och hans kompisar att leka ute på gården utan att grannarna gnällde så var det tvärtom på gården vid Odengatan i Oskarström. Omar tittar ut på den genom köksfönstret och pekar på gräsplanen. Han konstaterar att där kan man spela fotboll och leka krig. Han visar mig vilket träd som utgör ena stolpen i målet. På andra sidan finns en sten. Oskar i grannhuset föreslår att det hade varit kul med ett par fotbollsmål. Oskar och Oliver's föräldrar, berättar att här på Odengatans gård samlas hela områdets barn på sommarkvällarna.

När jag ber Andreas och Anneli berätta vad som är speciellt med området (med Andersberg) svarar Anneli: *Jag tycker inte att det är så mycket speciellt ute. Det är bara en sandlåda där ute ju.* Jag får med andra ord ett mycket sparsmakat svar på en ganska komplex fråga. Jag trodde kanske att de skulle säga något om de höga husen, om de många

nationaliteterna eller kanske till och med bekräfta de föreställningar som jag visste förekom om Andersberg. Istället nämnde Anneli sandlådan. Att den var tråkig var det inte tu tal om. Det var inte ens en sandlåda utan sandytan var till för att spela boule.

Annelis svar handlar om vad hon ser och uppskattar och efter intervjun vill hon visa mig skolan där hon går och framför allt lekplatsen. De yngre barnen hade överlag en mycket detaljerad uppfattning av området och de refererade främst till lekplatser och kunde ange antalet gungor, rutschkanor och så vidare. Omar, liksom Oscar och Oliver bodde alla tre med utsikt över sin älskade gård och de såg något annat än jag. De såg en fotbollsplan där jag såg en gräsmatta och ett mål där jag såg en sten och ett träd.

Flera av dem skulle vilja ha mer lekplatser, fler gungor, rutschkanor och helst en swimmingpool. Däremot verkar det inte ha så stor betydelse om de kanske egentligen är för stora för att till exempel gräva i sandlådor. Huvudsaken är att det finns platser för barn och de ska helst vara på den egna gården så att de kan gå dit själva.

Jag frågar barnen en hel del om lek och vad de hittar på med kompisarna. Svaret blir allt möjligt, från att leka med dockor eller rita till att leka krig på gården. Samtidigt slår det mig att de precis som Anna och Amanda sa, inte har så mycket tid att leka egentligen. Och då tänker jag på tid för att gå ut eller hem med en kompis. Alla barnen går i skolan och nästan alla går på fritids efter skolan. I alla fall de som är under tio år. Flertalet har utöver det fritidsaktiviteter. Mest aktiv är Ania som beskriver ett fullspäckt schema. Hon har precis slutat spela fotboll. *För att jag går på streetdance och så går jag på magdans och så går jag på lite större sång och så går jag på teater.* Hon pekar på byggnaderna runt omkring oss där vi sitter på biblioteket i Andersbergs centrum. Hon berättar om alla fritidsgårdar.

Ania: ... det finns tre fritidsgårdar. Här är en fritidsgård som man får gå till från tio till... jag vet inte vilken ålder. Sedan där borta (pekar) går alla som är bråkiga typ.

Kristina: Så de har samlat ihop, eller man bara vet det... att dit går man inte?

Ania: Ja. Och där borta finns en fritidsgård som är jätterolig att gå till. Man spelar pingis... allting.

Kristina: Gör ni mycket sånt på eftermiddagarna när ni kommit hem från skolan? Att ni går till fritidsgårdarna?

Ania: Jag gör inte det. För att jag har Puls.

Åter kommer moraliska dimensioner in i bilden när Ania konstaterar att det finns en fritidsgård dit de ”bråkiga” går.

Även i Bäckagård har fritidsgården Pålsbo en central plats. Där kan man ”killa” och ta det lugnt med kompisar enligt Benjamin. Billy och Bosse ser fram emot internetcaféet och tycker

att det är bra med mopedverkstaden som HFAB har ordnat. Bosse förmedlar en känsla av utvaldhet. ” *Det ska bli ett internetcafé för ungdomar som bor här och som betalar hyra till HFAB får sitta där och spela dataspel*”. Detta upprepar han ett par tre gånger under intervjun. Såväl Bosse som Billy är snart femton och intresserade av mopeder. Bella, den enda flickan av de intervjuade, hade velat ha tillgång till hästar istället. Hon är väldigt förtjust i djur och hennes familj är en av de få av de som jag har intervjuat som har ett husdjur. Benjamins syster Beatrice, som jag inte intervjuar, men som sitter med när jag intervjuar deras mamma har också några tankar om utbudet av aktiviteter för unga. Hon menar att de satsas så mycket på vissa områden, exempelvis Andersberg. Där finns dansstudio och flera fritidsgårdar. Det förstnämnda hade hon velat ha på Bäckagård. Hon tror att det inte finns här för att alla på Söndrum förutsätts ha råd att fixa eller ta sig till och från aktiviteter själva.

I Oskarström är det ingen av dem jag intervjuar som går till fritidsgården. Omar, Ola och deras syskon är aktiva i idrottsklubben OIS och spelar fotboll och friidrott. De yngre barnen leker hemma. Men visst, Ola som är femton, säger att det inte finns så mycket att göra för personer i hans ålder. Olivia som är lika gammal säger detsamma, men hon åker in till Halmstad och tränar folkdans ett par gånger i veckan.

Liksom Ania noterar i sin uppräknings av fritidsgårdarna på Andersberg så fungerar fritidsgården sorterande mellan dem som går dit och de som inte gör det. Vad som avgör kan bero på vad det finns för utbud på fritidsgården. Ola säger att när man tröttnat på att spela pingis finns inget mer att göra på fritidsgården i Oskarström. En annan sak som avgör är vilka som går dit. Till exempel undviker Ania den fritidsgård dit de bråkiga går. Av Anias svar verkar fritidsgårdarna på Andersberg tillhandahålla många aktiviteter medan Pålsbo fritidsgård för barnen på Bäckagård fungerar som ett extra rum. Ett rum där man koppla av och umgås med jämnåriga.

Kulturgeografen Danielle van der Burgt drar av sin empiri slutsatsen att det är viktigt att se närmare på utbudet av aktiviteter inom ett bostadsområde. Å ena sidan hämmar det eftersom barn inom området avstår från att åka till andra platser för att exempelvis dansa eller spela fotboll. Samtidigt drar aktiviteterna till sig barn och unga från andra områden.

Skillnader

Trots att barnen i väldigt liten utsträckning jämförde eller talade om några skillnader mellan sitt och andra bostadsområden ska jag ta upp några saker här. Det är intressant att se på detta främst därför att de vuxnas berättelser på ett så markant sätt handlade om jämförelser och skillnader.

Ola upplevde en påtaglig skillnad som påverkar hela hans vardag när han flyttade från Andersberg till Oskarström. Han menar att flytten från Andersberg till Oskarström varit bra för honom och hans syskon. Han har exempelvis lärt sig svenska mycket bättre. Han har dock två negativa erfarenheter. Skolan är sämre än på Andersberg. Där fick de göra mycket mer aktiviteter som utflykter, hajker och lägerskolor. I Oskarström anordnas inget sådant. Den andra negativa erfarenheten är att han trots god sammanhållning med t ex kompisarna i fotbollslaget känner han att i skolan är det ”*ingen som vill vara med svarta*”. Han visar menande mot sitt svarta hår. De är fyra stycken som håller ihop på grund av detta. Han säger att det var mycket mindre bråk och slagsmål på skolan i Andersberg än här i Oskarström. Det är mycket smågång på skolan. Olas erfarenhet av att plötsligt tillhöra en utfrysad minoritet berör problematiken med segregation och mångfald inom olika bostadsområden. Känslan av att ”invandrarskapet” stärks i områden med få andra med invandrarbakgrund kom inte fram i någon av de andra barnens berättelser, men i de vuxnas.

Det viktigaste i Olas liv (förutom familjen) är fotbollen. Han siktar på att komma in på Aspero idrottsgymnasium och drömmer om att bli proffs en dag. Italienska Milanolaget Inter är hans favoritlag sedan länge, men sedan Zlatan började spela där älskar han det ännu mer. Ola berättar om skolan, gäng och bråk i förbifarten. Jag frågar om han inte är ledsen över att behandlas annorlunda eller stötas ut på grund av att han har svart hår. Jo, det är trist tycker han, men ger å ena sidan inte sken av att det är ett stort problem. Han tar dock upp "problemet" spontant vilket å andra sidan visar att det inte är oviktigt.¹⁶

I en annan intervju frågar jag mer direkt om folk på området och i skolan och om status och mångfald. Amanda får till exempel frågan om det bor barn från många olika länder på Andersberg. På sitt drastiska sätt svarar hon: *Alva [Amandas bästa kompis], hennes, ja vad ska jag säga hennes mamma och pappa är skilda. Men ändå så är hon hel, svensk. Hon är svensk. Ändå. Men jag kommer lite från [ett annat land än Sverige] också. Också har jag en skiva därifrån. (skratt).*

¹⁶ Kanske kan hans korta beskrivning av att "ingen vill vara med svarta", alltså inte med honom, samtidigt som han rycker på axlarna åt det ses som en konsekvens av det faktum att människor ofta undviker att erkänna att de själva är diskriminerade?

Återigen handlar svaret om dem som är nära och om henne själv och inte i ett större och mer abstrakt perspektiv om alla de andra på Andersberg. Det är Alva, hennes bästis och hon själv som får figurera som exempel på nationell mångfald. Lite förvånande är reflektionen över att Alva är svensk *ändå*, fast hon har skilda föräldrar. Kanske säger det något om det bostadsområde hon bor i, med hög andel personer med utländsk bakgrund och hög andel fränskilda?

Den väl dokumenterade och omtalade beteckningen på Andersberg som ett mångkulturellt, "invandrartätt" eller som ett internationellt bostadsområde såsom HFAB beskriver den i sin marknadsföring tycks inte vara något som barnen uppfattar. I varje fall inte så länge det inte drabbar dem själva såsom i Olas fall i Oskarström. För honom handlar det ju om en omvänd situation där han är relativt ensam om ett icke-svenskt etniskt ursprung i en etniskt svensk dominerad skola.

Det verkar vidare som om de ekonomiska skillnaderna mellan olika hushåll känns och märks mer än skillnader på grund av nationalitet. Benjamin berättar om kompisarna från Tylösand som alltid har femhundra kronor på fickan när de ska ut.

Och så på vår fritidsgård som heter Pålsbo, och så var det min kompis han bor i Tylösand, han tiggde fem kronor. Så sa alla så här "ja du bor ju i Tylösand och så tigger du pengar". Billy svarar att han tror att det bor nog inte så rika personer på Bäckagård. För är man tillräckligt rik så bor man inte i lägenhet tror jag.

Billys bästa vän Bosse som bor två trappor bort tar upp en annan aspekt av detta när han reflekterar över Tylösand och de stora villorna där.

Annat boende?

Om Benjamin fått välja fritt hade han valt att bo på Tylösand för där finns stora hus och plats. Bosse och hans syskon tänker likadant. De äldre barnen på Bäckagård har också fler funderingar kring varför de bor där de bor.

Kristina: Huset som ni bor i då? Det har ni växt upp i hela ert liv? Varför bor ni här tror ni?

Bella: Vi har skulder. Alltså vi kan inte hitta något annanstans för tillfället. Alltså mamma och pappa har skulder. Fast de söker.

Kristina: För jag tänkte fråga vad som avgör var man bor, men det är ju ofta ekonomin som är avgörande. Men om ni fick välja fritt i Halmstad skulle ni...?

Bosse: Tylösand.

Benny: Ja, Tylösand.

Kristina: Varför då?

Benny: (och de andra instämmer) För att där finns stora hus.

Bosse: Fast ändå inte. Det är långt till skolan.

Kristina: Fast de har skolor där med.

Bosse: Ja, men jag hade ändå velat gå på Hallägra. Jag har alla mina kompisar där.

Tylösand var bara en dröm. I relation till det boende barnen har nu så är de väldigt praktiskt inriktade. Benjamin säger att *det är normalt att bo här, någonstans ska man ju bo*. På frågan om vad som är ett bra boende svarar Bosse kort och gott: *Som detta*. Hans lillasyster har en invändning, att de tre syskonen delar på ett för litet rum. Bosse argumenterar: *Jo, men det är bättre att ha någonstans att bo än att bo ute eller hur?* Ania svarar spontant att där hon bor nu på Andersberg är roligt. Hennes syster säger att familjen bor där därför att *”vi vill bo här”* och Ania lägger till: *”Det är roligt att bo här. /---/ Det är bra och roligt. Man har mycket vänner här. Det finns mycket aktiviteter. Det finns allting”*.

Det praktiska hållningen dominerar och barnen har funderingar över att det kanske var så som Billy svarar: *Jag tror att min mamma tyckte, kanske att en femåring inte ska gå själv på stan och sånt. Det är mycket lättare att kunna släppa ut mig här. Jag har en kompis som bodde jämte mig i stan fast jag inte visste om det. Granne med mig. Han flyttade också hit till Söndrum, på Bildhuggarvägen.*

Anneli och Andreas funderar också över utrymmet och att deras föräldrar flyttade till nionde våningen i ett hus på Andersberg för att få mer plats. De köpte till exempel en ny bil i samma veva. Omar vet att de bor i Oskarström för att pappa ska kunna åka till jobbet. Olle nämner närheten till skolan. Har han glömt en bok kan han springa hem och hämta den på rasten.

Varför de bor på ett ställe är således för en del av barnen helt klart en konsekvens av föräldrarnas ekonomi. Andra kopplar det till sitt eget välbefinnande och att de trivs. Några funderar över just den dimension som ligger till grund i detta projekt, att föräldrarna bor där de bor därför att det är bra för barn, alltså dem själva. De reflekterar över att föräldrarna kanske ville bo på ett lugnt ställe, ha en större lägenhet för att få plats och så vidare.

Bella som menar att de skulle bo någon annanstans om de haft råd, svarar inte på var hon hellre skulle bo. Hennes bröder svarar däremot Tylösand eftersom där finns större hus. Samtidigt tvekar Bosse i sitt svar, viktigare än ett stort hus är kompisarna på Bäckagård och Hallägraskolan. Det viktigaste kriteriet för ett gott boende är att det finns kompisar.

Barnen drömmer om lite olika saker och har lite olika perspektiv på framtiden. För dem som har familj och släkt i ett annat land är det den högsta drömmen att få bo där i framtiden.

Abbe ritar ett flera våningar högt hus, prydligt inrättat med gardiner och blommor i alla fönster. Huset ska ligga i Beirut förklarar han. De flesta av barnen föredrar livet i lägenhet. Det är Alma som tydligast uttrycker att hon hellre skulle vilja bo i en villa. Anledningen är att där finns det trappor. Hon kan inte riktigt förklara vad som är tjusningen med trappor, hon bara gillar det väldigt mycket och som sagt, hennes kompis bor i ett sådant hus. Anna skulle kunna tänka sig ett slott, ”nästan som ett kungarike” och Amanda svarar:

Amanda: Jag gillar katter, kattdjur och så skulle jag nog ha en fontän, som att det finns en, några katter, djur på, statyer... Och så vill jag ha en flygande drake till husdjur.

Kristina: Ja, just det, men det är ju jättesvårt att fixa (skratt)

Amanda: Jag vet.

Kristina: Men vem vet, det kanske finns en drake någonstans. Var skulle det här huset ligga då, eller ditt slott och din fontän.

Amanda: Den skulle brevid, tja den skulle ligga brevid...katten...katternas vad heter det, hus som de sover i. Hihi, så kanske de kan få lite ungar så blir det lite romantiskt.

Kristina: Ja, kattungar...det är så gulligt. Jag tänkte mer om det skulle ligga i en stad eller i skogen eller vid en äng eller havet eller...

Amanda: Helst inte i en stad. Jag hatar stan nästan.

Kristina: Du trivs bäst här eller längre ut på landet?

Amanda: Ja, det gör jag.

Pojkarna i Oskarström har nästan lika fantastiska husdrömmar som Anna och Amanda. Olle vill bo i ett flygande hus och Oliver tänker sig ett hus som ser ut som en fotboll. Det är bara Omar som, som svar på frågan och på sin teckning återger exakt det hus han nu bor i på Odengatan i Oskarström. En sak önskar han dock och det är ett eget rum. Och om den drömmen är han inte ensam.

Flera av barnens teckningar föreställer inte drömhus, utan drömrum och i dem bor de ensamma. Mest markant är saknaden hos Olga och hennes syster Olivia som tills ganska nyligen hade egna rum när de bodde i en villa. Idag delar de ett litet rum och den omställningen var svår tycker Olga. Att hon saknar sitt förra boende och sitt rum blir tydligt på den teckning hon omsorgsfullt ritar. Det föreställer ett hus och på gaveln finns fönstret till hennes rum.

Diskussion: Barnen, socialt hållbar utveckling och betydelsen av rummet

Flera av barnen berättar om deras bästa vänner, hur de träffades och att de betyder mycket.

Det är barnen som är sociala på området genom att de skaffar vänner och vidgar sina cirklar desto äldre de blir. Detta beteende skiljer sig markant från de vuxnas berättelser om att de nästan inte känner någon på området. Barnen är alltså en viktig integrationsfaktor ur det hänseendet och därmed en viktig faktor för att skapa social gemenskap. I relation till diskussionerna som kommer utifrån föräldrarnas svar om social gemenskap, social kontroll och integration eller diskriminering vore det centralt att särskilt utforska barnens sociala relationer och strategier för gemenskap. Det är ju uppenbarligen barnen som "nätverkar" i första hand. Där finns kanske en nyckel till vad som gör ett bostadsområde meningsfullt.

Utifrån föreliggande studie skulle det vara intressant att gå vidare med samtalen med barnen och att mer djupgående gå in på frågor om kamrater, gemenskap och relationen till bostadsområdet för att undersöka vad som leder till att nätverk och gemenskap uppstår mellan barnen. Hur uppfattar barnen sina möten med okända barn från andra hus i sandlådan eller på gräsplanen som föräldrarna berättar om. Vidare ger förskola och skola barnen möjlighet att lära känna en mycket vidare krets i området såväl till namn som ålder och nationalitet. De farhågor som en del föräldrar uttryckte om konflikter och bråk mellan barnen på grund av språk- och kulturkrockar talade inte barnen om. Det är emellertid viktigt att få veta mer om deras upplevelser och erfarenheter av olikheter och skillnader på grund av språk, kultur, religion och klass.

Barnens berättelser om relationen till andra vuxna i området, andra än föräldrarna och släktingar är intressant. De vuxna vittnade om en brist på förtroende för att okända vuxna skulle ta ansvar för deras barn om det hände något. Man litade bara på sina egna släktingar, kända föräldrar och skol- och fritidspersonal. Men tänkte sig alltså inte ett generellt vuxenansvar. I barnens berättelser saknas kunskap om vilka personer som bor runt omkring. De har en vag uppfattning om att de är äldre, har lite skägg och kanske en hund. Däremot kan de inte ange namn eller ge närmare upplysningar vilket vittnar om att grannar kan man kanske inte leva utan men man har samtidigt väldigt lite med dem att göra.

Nästan alla barn har någon kompis som antingen har kommit eller som har flyttat från området. Genom sina berättelser om dessa skildrar de samtidigt något som är karaktäristiskt för många hyresområden. De har en relativt hög in och ut- respektive omflyttning. I deras berättelser framstår detta som en ganska smärtsam process där kära vänner plötsligt försvinner från skolan och vardagen.

Vad betyder dessa uppbrott? Kanske har det inte så stor betydelse? Eller så skulle mer kunskap om betydelsen av att vänner kommer och går på detta sätt kunna ge viktig information om hur man ska skapa kontinuitet. Kanske skulle det vara värdefullt minska

omflyttningen av just barnfamiljer för att öka möjligheten till sammanhållning och socialt hållbar utveckling i ett område.

Det är få av barnen som uttrycker en önskan om att bo någon annanstans. De är uppenbarligen nöjda. Ett par flickor nämner att de skulle önska mer närhet till landet och djur och en pojke ritade en fin villa när han ska göra sitt drömhus. I den tidigare nämnda studien Barn tar plats som gjorts av Mångkulturellt Centrum och Nordiska museet framstod boende i hyreslägenhet som mer eftertraktat bland barnen, även bland dem som bodde i stora villor med trädgård och hade egna rum. Det finns något tilltalande i det trängre utrymmet och tanken på att ha kompisar i samma trappuppgång som jag tycker att de barn jag har intervjuat också håller med om.

Där borta i 111:an bor de elaka och här bor de snälla, konstaterade Amanda. Vad får henne att tänka så? Hon har ju själv bott i det huset tidigare och har tydligen erfarenheter som hon inte kan precisera. Istället kompromissar hon och säger att hon inte vet varför det är så, men att möjligen är de lika snälla som "vi". På Andersberg finns tydligare än på de andra områdena en särskild geografi över området. De barn jag intervjuar berättar om betydelsen av kompisar och det är med hjälp av vännerna och deras placering i området, staden, landet och vidare ut i världen som de skaffar sig en "omvärldsuppfattning". Utifrån denna studie har jag kunna konstatera detta samt att särskilt det omgivande bostadsområdet får mening genom de kända personer som bor där. Barnen refererar till enskilda hus, trappuppgångar och våningar och identifierar sig med dem och identifierar samtidigt platsen och människorna där utifrån moraliska aspekter, elaka, snälla, rika, bråkiga och så vidare.

En tanke som har vuxit fram under studiens gång är att det kanske skulle vara möjligt att personliggöra/individualisera husen i större utsträckning med ganska små medel. Kanske skulle det kunna ladda om och göra husen, trappuppgångarna mer meningsfulla och mindre anonyma, hotfulla eller "elaka".

Vid planering av bostadsområden och kanske i synnerhet miljonprogrammets och allmännyttans övriga fastigheter har barnfamiljer stått i centrum. Det har varit viktigt att skapa bilfria miljöer med nära till allt och plats för lek och utrymme. Med det antagandet som utgångspunkt vill jag här avslutningsvis ta upp två saker. Det ena knyter an till det ovan föreslagna om att man kan göra det "elaka" huset "snällare". Det knyter också an till min diskussion om individualisering. Det andra handlar om betydelsen av rummet utanför husen, i området med tanke på att många är trångbodda.

Eftersom hyreshusområdena har en väldigt homogen och likartad arkitektur och planering över stora områden kanske det vore idé att också skapa utrymme för det unika eller speciella.

Det finns en lång tradition av samarbete mellan landskapsarkitekter, bostadsområdesplanerare och konstvetare som bygger på att ta fram lämplig offentlig konst. Utifrån barnens bilder och deras svar skulle det vara en utmaning att se över de undersökta områden, med sina traditionella lekplatser och likartade trappuppgångar och gräsmattor. Finns det utrymme för lekstugor, fontäner och små markörer som gör att varje hus blir speciellt, t ex specialutformade husnummer? Går det att ställa en pall och en blomma i hissen? Eller ett bord och en krukväxt i trappuppgången? Skulle asfalt kunna ersättas med grusgångar framför portarna så att mopederna får det svårt att ta sig fram?

Desto äldre barnen blir desto mer har de behov av platser utanför hemmet. Om det vittnar barnens svar. De yngre håller sig hemma kring och de äldre kan ge sig iväg på långa utflykter. I vardagen, efter skolan, behövs dock även platser att samlas på och "bara vara". Ungefär på det sätt som Billy beskriver bänkarna eller samvaron på stranden under sommarlovet. För de äldre är det kanske inte så svårt att hitta sådana platser. För de yngre kan det vara det. För de äldre fyller fritidsgårdarna liksom fritidsverksamhet efter skolan för de yngre en viktig funktion. Dit kan de gå och leka eller umgås, där kan de göra sina läxor vilket flera barn berättar om. Men det behövs andra platser också, kanske särskilt för de yngre barnen. Det vore värdefullt att noga inventera utrymmen för lek och umgänge i området, att undersöka utbudet av fritidsaktiviteter och fritidsgårdar i de olika områdena och se närmare på vilken roll och funktion de har för barnen.

Allra viktigast och kanske minst uppmärksammat är dock de utrymmen som finns inne i lägenheterna. Hur ser de ut, vilka är de byggda för och finns det utrymme för större flexibilitet? Barnen drömmer om egna rum och kanske behövs det egentligen inga stora ytor utan snarare egna krypin som faktiskt skulle kunna ordnas inom ramen för rådande planritningar (jfr diskussion s 23).

Del 4

Sammanfattning

Ett gott boende?

I denna undersökning har jag tagit min utgångspunkt i den viktiga frågan om bostadspolitikens och allmännyttans ansvar för barnfamiljer idag. Tolv familjer från tre olika områden, Andersberg, Bäckagård och Oskarström som idag bor i Halmstads fastighets AB:s lägenheter har svarat på frågor om varför de bor där de bor, hur de ser på sitt boende och vad som är ett gott boende för barn och när man lever med barn. Frågorna har ställts till barnen å

ena sidan och föräldrarna å den andra. Deras svar skiljer sig markant åt sett till vad som är det mest grundläggande för ett gott boende. Föräldrarna framhäver trygghet och lugn och ro som ett kriterium för ett gott boende. Barnen bryr sig om kompisar och att det finns andra barn att leka och umgås med. Givetvis är andra barn viktigt även sett ur föräldrars synvinkel, barnen måste ha kompisar. Men för egen del är det inget de tänker på. Likadant är trygghet förstås viktigt för barnen, men det är inget de nämner. Däremot svarar på en direkt fråga att det finns inget de är rädda för.

Vad är då ett gott boende? Det är en etisk fråga omgärdad av mycket vetenskap om arkitektur, samhällsplanering samt av mediala ideal och trender. Varje studerat bostadsområde, Andersberg, Bäckagård och Oskarström är exempelvis planerat och byggt utefter dåtidens eller samtidens uppfattningar om vad som är bra och för vem. I denna studie hanterar jag inte dessa strukturer och ideal utan istället ett antal subjektiva, praxisorienterade erfarenheter av vad som är ett gott boende. Samtliga intervjuade utgår från det boende de faktiskt har och vi har inte fört någon abstrakt eller idealiserad diskussion om vad som är bra. I de två sista intervjuerna jag gjorde kom vi däremot in på begreppet "hem" och vad som är hemma, men också det hänfördes till det konkreta egna erfarenheten. Maud talade om sitt *hemland* och Marie om att hem "*det är sitt eget, det som man ska ta hand om*". Den subjektiva erfarenheten är emellertid alltid i någon mån färgad av ideal och teorier. Våra föreställningar om hem och boende och vad vi värderar skapas inte i ett vakuum utan speglar relationen till andra människor liksom tid och rum.

En viktig skillnad mellan barnens sätt att berätta om sitt område och de vuxnas var att framförallt de yngre barnen hade en mycket konkret och detaljerad uppfattning om området. Detta kom till uttryck i berättelser om färgen på dörren till lägenheten, bänkarna vid parkeringen, sandlådan utanför och detaljerade beskrivningar om hur man exakt gick den kortaste vägen hem till sin kamrat.

Inget av denna detaljrikedom fanns i de vuxnas berättelser. Van der Burgt beskriver en liknande iakttagelse, att de yngre barnen som mer än andra rör sig och leker intensivt i den omgivande miljön får en fysisk och konkret uppfattning om den som minskar med stigande ålder (van der Burgt 2006:28).

De vuxna däremot gjorde mer generella jämförelser mellan sitt bostadsområde och andra nästan med automatik. Ibland har jag också aktivt bett dem om det. I en intervju beskriver Gina till exempel alla fördelar med att bo på Andersberg. Framför allt är det centralt och nära till allt säger hon. Hon fortsätter:

Och de här nya byggnaderna som har kommit de är väldigt fräscha och de ser väldigt lockande ut för alla andra också. Jag menar det behöver inte vara sådana folk som har bott i Söndrum. Det är lite mer lyxigt och så. Och det är kanske för dem som vill prova på att bo lite närmare stan och nära till Eurostop. Det ser väldigt lockande ut för dem också. Så att de [terrasshusen] är ju meriterande för hela samhället här.

Gina markerar att de nya husen på Andersberg kan locka till sig "andra slags boende" än hon själv. Hon tänker på sådana som har pengar och möjlighet att välja och som kan tänka sig att prova på något nytt. Personer som inte skulle nöja sig med de gamla 60-talshusen. Gina vittnar på så sätt om en medvetenhet om den rumsliga stigmatisering som omger Andersberg och som stöter bort vissa presumtiva boendekunder. Rumslig stigmatisering är ett begrepp som anspelar på hur olika områden stämplas som problemområden och det finns ett flertal forskare som intresserat sig för hur platser blivit stigmatiserade och hur stigmatiseringsförloppet gick till samt vilka aktörerna i stigmatiseringsprocessen har varit (jfr Waquant 1999, Molina 1997).

På Andersberg, där husen byggdes 1967-68, finns dels trevåningshus, dels niovåningshus. I trevåningshusen finns allt från ett rum och kök till fem rum och kök. I niovåningshusen kan man som mest få fyra rum och kök. 2006 byggdes också ett antal nya hus som går under namnet terrasshusen. Dessa är Andersbergs stolthet och det är dem Gina kallar för meriterande för samhället.

Bäckagård ligger i Söndrum och utifrån Ginas tankar och jämförelser skulle man kunna tänka sig att det anses mer "meriterande" att bo där. I Bäckagård har HFAB ett antal en-, två- och trevåningshus som byggdes 1972. Vidare finns ett antal en och tvåplansradhus från 1978 samt fem fyra våningshus och ett antal tvåplansradhus från 1988. I de sistnämnda finns upp till fem rum och kök. I de andra fastigheterna finns som mest fyrrumslägenheter. På Bäckagård har samtliga lägenheter som finns på markplan en liten trädgård.

Det framkommer i viss mån av intervjuerna att det skulle vara statusbetonat jämfört med till exempel Andersberg att bo på Bäckagård. Diana säger till exempel att Bäckagård ligger på "rätt" sida om Nissan. Denise berättar att när hon för några år sedan skulle flytta ifrån den bostadsrätt som hon levte i med sin man valde mellan lägenheter som HFAB hade tillgängliga på Andersberg och Bäckagård. Andersberg var uteslutet för henne med motiveringen att hon inte ville att hennes barn skulle växa upp där. Enligt vänner till henne var det ofta barnen kom i bråk och kanske hamnade barnen i negativt sällskap när de blev äldre. Eftersom hon tidigare hade arbetat på Bäckagård så visste hon att det var ett lugnt område. Andersberg var med andra ord rumsligt stigmatiserat i Denise ögon.

Den franske sociologen Loïc Waquant (1996) beskriver hur människor, framför allt unga i den parsiska förorten Quatre Mill på grund av stigmatisering av området aktivt förnekar att de bor där. Waquant beskriver hur en brist på social kohesion uppstår genom att människor tar avstånd från och därmed ökar den sociala differentieringen som leder till minskad tillit mellan människor och till en uppluckring av den lokala sammanhållningen i bostadsområdet. Man ser ner på området och anklagar grannarna för att vara just sådana omoraliska personer som den dominerande föreställningen om området beskriver.

En familj flyttade till Oskarström för att komma närmare pappans arbete. De lämnade Andersberg och tycker att det har inneburit en positiv förändring för barnen. Barnen håller med, men äldste sonen berättar att det var mycket lugnare och mindre bråk på skolan i Andersberg än i Oskarström. I Oskarström har HFAB fastigheter på fyra olika ställen. Jag har endast intervjuat personer från två av dessa och det är Odengatan och Fjellgimegatan. Husen på Odengatan är byggda på 50-talet respektive 70-talet, de är tre våningar höga och där finns som störst tre rum och kök. Detsamma gäller för Fjellgimegatans tvåplanshus.

De intervjuade reflekterar och jämför bostäder, bostadsområden, Halmstad med andra städer och platser. Barnen har många tankar om vad som är bra med just deras bostadsområde. När de överväger skillnaderna så verkar de ha mindre med bostäderna och lägenhetsbeståndet att göra än med vilka personer som bor på området. Föräldrarna drar mer långtgående slutsatser och berättar att områdets karaktär och rykte har betydelse. Denise valde bort Andersberg på grund av att hon var rädd för att låta sina barn växa upp där. Nu bor hon i Bäckagård och där har hennes barn fått uppleva ekonomiska skillnader på ett sätt som var nytt för dem. Framför allt Denise äldste har lidit av att inte ha tillräckligt med pengar eller dyra märkeskläder. Daniellas äldsta dotter blev mobbad i skolan för att hon var den enda med mörk hy och svart krulligt hår. Ett områdes status avspeglas i skolan och drabbar barnen.

Ingen av föräldrarna har explicit angett att de bor där de bor för att det är bra för barn. Det har alltså inte varit den högsta prioriteringen vid val av boende. Istället har ekonomi och arbete styrts. Barnen däremot anger att det är för att det är bra för barn, roligt och att man har mycket vänner som de bor där de bor. Grundinställningen bland de vuxna är att de flesta trivs bra och anser sig ha ett gott boende. De kan helt enkelt inte begära mer. Samtidigt är det intressant att se att såväl vuxna som barn i flesta fall föredrar den slags boende de har framför ett eget i villa.

Utifrån ett vidare perspektiv återspeglas i intervjusvaren dock den kluvenhet som allmännyttan står för idag mellan olika traditioner. Där det å ena sidan ena handlar om ansvaret för att de sämst bemedlade, särskilt barnfamiljer, ska ha möjlighet till ett gott boende.

Å den andra sidan handlar det om att leva upp till samtidens ideal om att kunna göra individuella val, bo unikt och att på så vis förverkliga sig själv.

Bland familjerna, såväl barn som föräldrar finns en utbredd praktisk hållning där strävan efter att förverkliga en livsstil inte ryms. En utbredd individualism finns dock närvarande i svaren men i ett helt annat sammanhang, nämligen det som berör den sociala gemenskapen i bostadsområdet. Ytterst få av föräldrarna är engagerade i det som händer på området, få har ett umgänge med andra boende. Familjerna prioriterar andra kontaktnät och gemenskaper. Barnen däremot prioriterar som sagt vänner på området. Barnen är således en nyckel i ett områdes nätverksverksamhet och kanske en nyckel till målet som beskrevs i regeringens bostadspolitik 2005. Där står det dels *att boende och bebyggelsesmiljön ska bidra till jämlika och värdiga levnadsförhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar, dels att vid planering, byggande och förvaltning ska en ekologisk och socialt hållbar utveckling vara grund för verksamheten*. Det är särskilt den grundläggande socialt hållbara utvecklingen som har blivit relevant att diskutera utifrån intervju svaren.

I genomgången av forskningsläget tog jag upp aktuell barn- och barndomsforskning och dess utgångspunkt i att barn utgör viktiga byggstenar i samhällsbygget (Corsaro 1997). Efter att ha tagit del av familjernas svar där föräldrar och barn har intervjuats var för sig har jag stärkts i den uppfattningen. Olika världar och olika synsätt på boendet öppnades upp där föräldrar berättade om en sak och barnen om en annan.

Med det som utgångspunkt har jag i slutdiskussionen fört fram några förslag på erfarenheter som skulle kunna undersökas mer eller i vissa fall kunna utgöra underlag för åtgärder. Dessa utgår från resultaten av intervjuerna och handlar om utmaningar i tänkandet kring hur man skapar ett gott boende för barnfamiljer.

Åtgärder

Att få barnfamiljer att bo kvar: Sammanfattningsvis handlar förslagen om att först och främst närmare undersöka vad socialt hållbar utveckling i ett bostadsområde som vänder sig till barnfamiljer kan innebära. Med utgångspunkt i att de vuxna inte prioriterar socialt umgänge och att det är barnen som bygger upp relationer kunde en möjlighet vara att förebygga omfattande in- ut eller omflyttningar för att skapa mer kontinuitet i gemenskapen på området. Kanske skulle det vara värdefullt att minska omflyttningen av just barnfamiljer för att öka möjligheten till sammanhållning och socialt hållbar utveckling. Det handlar helt enkelt om att vilja och kunna bo kvar.

Flerbarnslägenheter: Med utgångspunkt i det jag har beskrivit som en boendeparadox, det vill säga att man bor på ett ställe av ekonomiska skäl, att det är för trångt, men man har dels inte råd med annat, dels vill man inte flytta för att det är bra för barnen, handlar det om att erbjuda lägenheter för flerbarnsfamiljer med möjlighet till mer utrymmen och fler sovrum. Bland de intervjuade har det främst framställts önskemål om större lägenheter, men ett alternativ är att skapa fler rum i de lägenheter som redan existerar. Man kan tänka sig att ett litet eget krypin är bättre än inget alls. Med hjälp av arkitekter och konstvetare skulle man kunna undersöka befintliga lägenheters möjligheter. Exempelvis skulle man kunna ta fram förslag på alternativa inredningar som bryter med det traditionella vardagsrumstänkandet. Varför inte utnyttja lägenhetens största rum på ett annat sätt? Kanske kan man skapa ”sovlandskap” (jfr kontorslandskap? Om familjerna inte längre följer folkhemmets ideal varför kan då inte lägenheterna spegla denna mångfald?)

Plats för lek: En annan åtgärd är att göra en noggrann inventering av områdena och det utbud av plaster såväl formella som informella platser där barnen leker och träffas. Plats för lek behöver definitivt inte vara detsamma som lekplats. För flerbarnsfamiljer i lägenhet med begränsat utrymme inne är rummet utanför avgörande. Var finns det till exempel bänkar och informella mötesplatser?

Göra det opersonliga personligt: Hyreshusområden har en väldigt homogen och likartad arkitektur och planering över stora områden. Kanske det vore idé att också skapa utrymme för det unika eller speciella. Det finns en lång tradition av samarbete mellan landskapsarkitekter, bostadsområdesplanerare och konstvetare som bygger på att ta fram lämplig offentlig konst. Utifrån barnens bilder och deras svar skulle det vara en utmaning att se över de undersökta områden, med sina traditionella lekplatser och likartade trappuppgångar och gräsmattor. Finns det utrymme för lekstugor, fontäner och små markörer som gör att varje hus blir speciellt? Det är två saker som lett fram till dessa tankegångar. Det ena är barnens tendens att ladda husen i området med mening beroende på vem som bor där. I de flesta fall handlar det om kompisar eller släktingar. Men det finns också negativa konnotationer som gör vissa hus till de "elakas" och andra till de "snällas".

Utmaningar och vidare forskningsfrågor

Social kohesion: Utifrån föreliggande studie skulle det vara intressant att gå vidare med samtalen med barnen och att mer djupgående gå in på frågor om kamrater, gemenskap och relationen till bostadsområdet för att undersöka vad som leder till att nätverk och gemenskap uppstår mellan barnen. Hur uppfattar barnen sina möten med okända barn från andra hus i

sandlådan eller på gräsplanen? Vidare ger förskola och skola barnen möjlighet att lära känna en mycket vidare krets i området såväl namn, ålder som nationalitet. De farhågor som en del föräldrar uttryckte om konflikter och bråk mellan barnen på grund av språk- och kulturkrockar talade inte barnen alls om. Det vore emellertid viktigt att få veta mer om deras upplevelser och erfarenheter av olikheter och skillnader på grund av språk, kultur, religion, klass och så vidare.

Med tanke på det implicita värde av social gemenskap som ofta förutsätts utgöra grund för planering, byggande och förvaltning av bostadsområden är angeläget att vidare undersöka vad social gemenskap innebär i dagens samhälle bland barnfamiljer i ett bostadsområde. Denna studie vittnar om de boendes individualism. Det vore därför angeläget att gå vidare och undersöka hur sociala gemenskaper och umgängesformer uppstår *på*, men kanske framför allt, *bortom* ett bostadsområde och hur det skiljer sig beroende på ålder. Djupare studier av människors umgänge och syn på social gemenskap i ett bostadsområde skulle vidare kunna leda till teorier om vad socialt hållbar utveckling i samtiden står för istället för att fastna i idealiserade föreställningar om hur det var förr.

Vad betyder social kontroll idag? Frågan om social kontroll kommer upp på olika sätt i intervjuerna. En förälder vittnar om att hon vill undvika släktens kontroll, en annan uppskattar grannarnas övervakning. I detta sammanhang handlar frågan om social kontroll om att undersöka vilka strategier som uppstår och är möjliga för att skapa trygghet, gemenskap och kanske framför allt kontroll över vad som sker i det område och de miljöer som barnen rör sig. Framför allt verkar social kontroll som en konsekvens av brist på social gemenskap. Denna brist kan upplevas som oroande till exempel när barn som ingen känner eller vet var de bor dyker upp på gården och det uppstår konflikter. Studien vittnar om att föräldrarna har *andra* strategier än att förlita sig på andra vuxna och personer i omgivningen för att kontrollera sina barn. Efter barnens svara att döma förlitar de sig inte heller på andra vuxna än sina föräldrar, släkt och möjligen kompisars föräldrar. I deras svar framstår andra boende på området som en anonym skara av äldre. Det vore intressant att undersöka detta vidare för att ta reda på mer om de strategier som ersätter eller kompletterar andra former av social kontroll och om hur det förändrat familjebilden och kanske framför allt barnens möjligheter att leka och röra sig fritt på ett område.

Vad innebär det att leva nära familj och släkt? Att prioritera att leva nära sin familj är idag ett beslut som kan uppfattas som kontroversiellt eller åtminstone reaktionärt. Samtidigt utgör det nästan en självklarhet att familjen och släkten betyder extra mycket under åren som småbarnsförälder. Båda dessa inställningar finns representerade i materialet. I ett vidare

sammanhang har tanken om att människor, framförallt immigranter, har valt att leva nära landsmän och familj dominerat. Utifrån det har slutsatsen dragits att det har varit en bidragande orsak till segregation i vissa områden. Det är en tanke som idag allt mer kritiserar därför att mycket tyder på att människor, särskilt immigranter, väljer var de vill bo i mycket liten utsträckning, snarare stöts de ut, diskrimineras och i samband med det har bostadsföretagen en viktig position. Det finns emellertid lite forskning om det och därför vore det angeläget att undersöka vidare. Några frågor är: Vad får viljan att bo nära sin familj för konsekvenser för ett bostadsområde? Leder det till segregation eller blir möjligheten till gemenskap större. Hur ter sig företeelsen från ett makro respektive mikroperspektiv? Går det att ha som utgångspunkt vid planering av områden där barnfamiljer förväntas bo? Hade man valt att bo längre ifrån varandra om man hade haft möjlighet?

Integration: Den fjärde utmaningen handlar om integration. Till skillnad från de föräldrar som säger att de inte är intresserade av gemenskap med andra boende vänder några personers erfarenheter på perspektivet. För dem finns en längtan efter social gemenskap, men de släpps inte in. Vid en jämförelse verkar känslan av exkludering vara starkare för dem som lever i exempelvis Bäckagård eller Oskarström, som i jämförelse med Andersberg kan beskrivas som mer etniskt homogena och socio-ekonomiskt "starka" områden. Intervjuszvaren tyder alltså på att man på Andersberg upplever ett mindre utanförskap och att till och med uppfattningen om sig själv som invandrare kan upphävas. Samtidigt inträder utanförskapet i samma stund som man försöker "integrera sig". Utifrån detta kan man vidare fråga sig var integration är minst förekommande, kanske är det mot de "välbeställda" områdena där majoriteten har "etniskt svensk bakgrund" man ska rikta blicken och åtgärderna. Kanske är det där Medborgarservice ska ligga?

Diskriminering: Den sista och femte utmaningen handlar om bostadsföretagets ansvar och vilja att agera i frågor om integration och det är HFAB uppenbarligen eftersom man satsat och satsar på till exempel Medborgarservice på Andersberg. Här finns emellertid minst två frågor att gå vidare med. Den första handlar om företagets egen hållning och hur det i sin policy och interaktion med hyresgästerna utgör en del i integration eller diskriminering av boende. Enligt SOU 2005:56 *Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige* är bostadsbolagen som utövare av strukturell diskriminering en hittills utforskad dimension av boende. Frågan om strukturell diskriminering är därför angelägen att gå vidare med. För det andra skulle det vara relevant att gå vidare med en diskussion om var medborgarservice fyller sin funktion. Det är viktigt att inte glömma att vända på perspektivet särskilt i ljuset av sådana vittnesmål

som framkom i studien om att känslan av utanförskap inträder i den stund man försöker integrera sig i ett ”etniskt svenskt medelklassområde”.

Källor och litteratur

- Andersson, Roger (2001) ”Skapandet av svenskglea bostadsområden” I: Magnusson, Lena (red) *Den delade staden*. Umeå. Boréa
- Andersson, Roger (2007) ”Vem bor du granne med?” I: *Invandrare och Minoriteter. Mitt hem – min borg*. Nr 4-5 2007 s 5-9.
- Appelqvist Mathias, Billengren Sapna, Johansson Annakarin, Lind Ann-Christin och Skillmark Göran (2004) *Från golv till tak*. Halmstad: Högskolan i Halmstad
- Aspers, Patrik och Uddhammar, Emil red.(1999) *Framtidens dygder - om etik i praktiken*. Stockholm: City University Press.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Bennich Björkman, Li (1999) Dr Spock och medborgardygdena, i: Aspers, Patrik och Uddhammar, Emil (red): *Framtidens dygder - om etik i praktiken*. Stockholm: City University Press. s 224 - 270
- Bergman, Bosse (2007) ”Vart tog staden vägen?” I: *Invandrare och minoriteter. Mitt hem – min borg*. Nr 4-5 2007, s19 - 21
- Bjurman, Eva-Lis (1981) *Barn och barn. Om barns olika vardag*. Lund. Liber läromedel.
- Borevi, Karin (2002) *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. Uppsala. Acta Universitatis Upsaliensis
- Brembeck, Helen, Johansson, Barbro och Kampmann, Jan (2004) *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic countries*. Roskilde. University Press.
- Broady, Donald red. (1985) *Kultur och utbildning om Pierre Bourdieus sociologi*. Stockholm. UHÄ, FoU enheten
- Carlgrén, Johan och Stenberg, Erik (2007) ”Ditt hem – min sorg” I: *Invandrare och minoriteter. Mitt hem – min borg*. nr 4-5 2007, s 22-26
- Christensen, Pia och O'Brien Margaret red.(2003). *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London, New York. Routledge
- Corsaro, William (1997) *The sociology of childhood*. Thousands Oaks Cal. Blue Forge Press.
- Elias, Norbert och Scotson, J (1994) *Etablerade och outsiders*. Arkiv förlag. Lund
- Ericsson, U, Molina, I, Ristilampi, P (2002) *Miljonprogram och media: föreställningar om människor och förorter*. Stockholm. Riksantikvarieämbetet; Norrköping. Integrationsverket.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.
- Gramsci, Antonio (1981) Brevet från fängelset. Antonio Gramsci, urval, översättning och inledning av Carl Göran Ekerwald. Stockholm. Rabén & Sjögren
- Gustafsson, Kristina (2004) *Muslimsk skola, svenska villkor. Konflikt, identitet & förhandling*. Umeå: Borea
- Günter, Karin (2008) *Barn tar plats*. Konferenspaper vid Imerförbundets forskarskola 31 januari till 1 februari, Mångkulturell Centrum, Botkyrka
- Hellspong, Mats och Löfgren, Orvar (1974) *Land och stad. Svenska samhällstyper och livsformer från medeltiden till nutid*. Malmö: Liber förlag
- Högdahl, Elisabeth (2003) *Göra gata: om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*. Hedemora. Gidlund

Johansson, Ella (2007) *Reach and range. Childrens everyday life in suburbs of greater Stockholm*. Conference paper at 14:th Nordic Migration Researchers Conference in Bergen November , Workshop: Ethnicity, Family and Childhood

Melucci, Alberto (1992) *Nomader i nuet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Göteborg: Daidalos.

Molina, Irene (1997) Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet. *Geografiska regionstudier* 32. Uppsala. Kulturgeografiska institutionen. Uppsala universitet

Morrow, Virginia (2003) Improving the neighbourhood for children: possibilities and limitations of 'social capital' discourses. I Christensen, Pia och O'Brien Margaret (red). *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London, New York. Routledge

Prout, Alan 2005: *The future childhood*. London. Routledge.

Putnam, Robert (2000) *Bowling Alone: The collapse and Revival of American Community*. New York. Simon and Schuster.

Qvortrup, Jens red. (1994) *Barn halva priset. Nordisk barndom i samhällsperspektiv*. Esbjerg. Sydjysk Universitetsförlag.

Ristilampi, Per Markku (1994) *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Stockholm/Stehag. Symposium

Salonen, Tapio och Åhnberg Annika (2002) Ny undersökning idag avslöjar den ihåliga välfärden i Sverige: Vart femte barn lever fattigt, i: *Dagens Nyheter* 2002.03.18

Salonen, Tapio (2005) *Barnfattigdomen i Sverige årsrapport 2004*. Stockholm. Rädda barnen

Sibley, David (1995) *Geographies of Exclusion. Society and Difference in the West*. London, New York. Routledge

Skeggs, Beverly (1997) *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.

SOU 2005:41 *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Rapport av utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.

SOU 2005:56 *Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige*. Betänkande från utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet. Stockholm: Fritzes

Taylor, Charles (1997) *The Ethics of Authenticity*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.

Wacquant, Loïc (1996) Red Belt, Black Belt: Racial Division, Class, inequality and the State in the French Urban Periphery and the American Ghetto. I: Mingione, E (red). *Urban Poverty and the Underclass*. Cornwall. Blackwell

Wacquant, Loïc (1999) Urban marginality in the coming Millennium. *Urban Studies* vol. 36 no 10, s 1639-1647

Van der Burgt Danielle (2006) *Där man bor tycker man att det är bra: barns geografier I en segregerad stadsmiljö*. Uppsala. Gotab

Internetadresser (finns även angivna direkt i texten)

<http://www.sabo.se/1678.edx>

<http://www.halmstad.se/kommunen/statistik>

<http://www.vr.se>

<http://www.regeringen.se/sb/d/1932/a/12329>